

**VYSOKÁ ŠKOLA EVROPSKÝCH A REGIONÁLNÍCH
STUDIÍ, O. P. S., ČESKÉ BUDĚJOVICE**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**POLITICKÉ ÚSPĚCHY A NEÚSPĚCHY
DR. E. BENEŠE V DOMÁCÍ A ZAHRANIČNÍ POLITICE**

Autor práce: Lucie Bártová

Studijní obor: Regionální studia

Forma studia: Prezenční

Vedoucí práce: Mgr. Strnad Štěpán

Katedra: Katedra společenských věd

2010

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

Souhlasím, aby práce byla uložena v knihovně Vysoké školy evropských a regionálních studií v Českých Budějovicích a zpřístupněna ke studijním účelům.

.....

Děkuji vedoucímu bakalářské práce Mgr. Štěpánu Strnadovi za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

OBSAH

ÚVOD	6
1. Cíle a metodika bakalářské práce	7
2. Období než se Edvard Beneš stal prezidentem	8
2. 1. Dětství	8
2. 2. Studentská léta na univerzitě v Praze, Paříži a Dijonu	9
2. 3. Zahraniční odboj	12
2. 4. Ministr zahraničí	16
3. Prezidentem Československé republiky	19
4. Mnichovská dohoda.....	24
4. 1. Cesta k Mnichovu.....	24
4. 1. 1. Proč chtěl Hitler obsadit Československo	25
4. 1. 2. Soužití Čechů a Němců za 1. Republiky	25
4. 2. První krize květen 1938.....	26
4. 3. Chamberlain v Berchtesgadenu a Godesbergu	27
4. 4. Mnichovský diktát	28
4. 5. Důsledky Mnichova	30
5. 15. Okupace Československa	33
5. 1. Socio-hospodářsko-politická situace před okupací	33
5. 2. 15. Březen 1939	34
5. 3. Benešova exilová vláda v Londýně 1939 – 1945.....	36
5. 4. Protektorátním tempem 1939 – 1942	38
6. Návrat z exilu	42
6. 1. Politická situace po návratu Edvarda Beneše do ČSR	42
6. 2. Sociální a politická situace	43

7. Rok 1948	48
7. 1. Únor 1948	48
7. 1. 1. Osudná demise	49
7. 1. 2. Převzetí moci komunisty	50
7. 1. 3. Přebrot či puč?	51
7. 2. Abdikace prezidenta Edvarda Beneše	52
7. 3. Září 1948	53
ZÁVĚR	54
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	56
SEZNAM PŘÍLOH	58
PŘÍLOHY	59
ABSTRAKT	70
ABSTRACT	71

ÚVOD

Edvard Beneš je neodmyslitelně spjat s osudy Československého státu. Stál u jeho zrodu, déle než tři desetiletí řídil jeho osudy a padl spolu s jeho svobodou. Seznámit se s osudem Dr. Edvarda Beneše tak, abychom mu porozuměli, je úkol až nadlidský, nebyl příliš přístupný, politika mu byla vším.

Proč zrovna Edvard Beneš a jeho politické úspěchy a neúspěchy v domácí a zahraniční politice? Toto téma jsem si vybrala nejenom proto, že si tohoto muže, politika, státníka, ale především člověka nesmírně vážím, ale také proto, že je jednou z nejdůležitějších postav, vedle T. G. Masaryka, novodobé historie Československa.

O Benešovi politikovi a státníkovi bylo napsáno mnoho prací v různých jazycích světa a bylo vysloveno mnoho soudů. Jejich škála je široká. Sahá od různých svědectví a výpovědí znalecky fundovaných, usilujících o pravdivé poznání a poznání Benešovy role v krajně dramatických dějinách, přes různě motivované povrchní, tendenční kritiky. To vše dokládá význam Edvarda Beneše v československé politice.

Do velké politiky vstoupil Edvard Beneš jako třicetiletý na počátku 1. světové války po boku T. G. Masaryka. Spolu s ním a dalšími revolucionáři vedl za podpory dohodových mocností boj za porážku Rakousko-Uherska a za vytvoření samostatného československého státu. Jeho podíl ocenil po roce 1918 T. G. Masaryk, když prohlásil, že bez Beneše by nebylo Československa. Výstavbě samostatného demokratického státu po roce 1918 a po Mnichovu roku 1938, stejně jako boji za jeho obnovu po 15. březnu 1939 věnoval Beneš celý svůj život. V době, kdy se východní a západní svět rozestoupil do dvou politicky nepřátelských táborů, kdy komunističtí pučisté z února roku 1948 dobýjeli poslední zbytky poválečné demokracie, a začínalo dlouhé období komunistické totality, Edvard Beneš umírá.

Otevírá se nám celý příběh prvních 50 - ti let dějin Československé republiky, neboť Benešův život a dějiny republiky splývají v jedno.

1. Cíle a metodika bakalářské práce

Cílem bakalářské práce je zkoumání podrobné analýzy rozhodování Edvarda Beneše při jeho politických krocích ve třicátých letech 20. století a ve čtyřicátých letech 20. století.

Cílem zkoumání je, zda byl Edvard Beneš při svých státnických rozhodnutích pod politickým tlakem, nebo zda se těmto tlakům nechal předejít a zda měl na vybranou.

Práce bude řešena především odbornými literárními zdroji, dále dobovým československým tiskem, a zčásti pak bude doplněna zdroji elektronickými (webové stránky internetu, DVD).

V bakalářské práci budou používány základní politické, sociální a ekonomické výrazy běžně používané v odborné literatuře. Jedná se o názvy států, názvy politických stran a jména politiků od počátku 20. století do poloviny 20. století.

Práce bude členěna do sedmi částí. První část bude teoretická, druhá část se bude věnovat období, než se Edvard Beneš stal prezidentem. Třetí část popíše funkční období prezidenta československé republiky. Čtvrtá část vyřeší podrobně Mnichovskou dohodu a všechny její historické souvislosti. Pátá část popíše okupaci Československa Hitlerovským Německem. Šestá část se bude věnovat návratu Edvarda Beneše z exilu a sedmá část bude zasvěcena roku 1948.

2. Období než se Edvard Beneš stal prezidentem

2. 1. Dětství

Edvard Beneš se narodil 28. května 1884 v Kožlancech u Kralovic jihozápadně od Rakovníka.¹ V kožlanské knize narozených je uvedeno křestní jméno Eduard. Teprve později se začal podepisovat jako Edvard. Na domku č. 101 je zasazena deska s nápisem: *‘‘Zde se narodil a mládí své prožil spoluzakladatel republiky naší a první její ministr zahraničí Dr. Edvard Beneš’’*. Byla zazděna dříve, nežli se E. Beneš stal prezidentem republiky.²

Byl desáté a poslední dítě manželů Anny a Matěje Benešových. Malý Edvard vyrůstal a začínal utvářet svou osobnost mezi staršími sourozenci, přičemž ho nejvíce ovlivnil nejstarší z nich, téměř o devatenáct let starší bratr Václav, který se stal učitelem. Významně však na něho také působil i osmý v pořadí sourozenců, o šest let starší bratr Vojtěch, taktéž učitel, pozdější ústřední inspektor národních škol v ČSR, sociálně demokratický poslanec a senátor, s nímž byl Edvard po léta v úzkém kontaktu.³ Václav, téměř o generaci starší, své mladší bratry dobře znal a uměl je výstižně charakterizovat: *„Z Edy by byl před sto lety písmák buditel. Co z něho vlastně bude, těžko říci, má mnohostranné zájmy.“*⁴ Učitel Václav se postaral o to, aby se oběma jeho mladším bratrům, kteří projevovali živý intelektuální zájem, dostalo vzdělání.⁵

Edvard začal chodit do kožlanské školy 18. září 1890 a ukončil ji v červnu roku 1896. Na přání otce se měl jít učit ševcem, avšak pod vlivem bratců Václava a Vojty nakonec od svého rozhodnutí odstoupil a rozhodl, že Edvard bude studovat v Praze na průmyslové škole. Pro velký počet uchazečů se však Edvard přihlásil a byl přijat na

¹ NOVOTNÝ K., KUFNEROVÁ Z., *Člověk Edvard Beneš*. 1. vyd. Praha: Dita, 2006 s. ISBN 80-85926-43-1, s. 9-10.

² HAVLÍČEK F., *Edvard Beneš člověk sociolog, politik*. 1. vyd. Praha: Prospektrum, 1991 s. ISBN 80-85431-20-3, s. 5.

³ NOVOTNÝ K., KUFNEROVÁ Z., *Člověk Edvard Beneš*. 1. vyd. Praha: Dita, 2006 s. ISBN 80-85926-43-1, s. 10-12.

⁴ NOVOTNÝ K., KUFNEROVÁ Z., *Člověk Edvard Beneš*. 1. vyd. Praha: Dita, 2006 s. ISBN 80-85926-43-1, s. 12, podle VONKA R. J., *Začíná se vzpomínkou skoro u kolébky*. In.: 50 let Edvarda Beneše, s. 28.

⁵ NOVOTNÝ K., KUFNEROVÁ Z., *Člověk Edvard Beneš*. 1. vyd. Praha: Dita, 2006 s. ISBN 80-85926-43-1, s. 12.

gymnázium na Královských Vinohradech, kde šest let bydlel u svého bratra Václava. Maturoval 9. července roku 1904.⁶

2. 2. Studentská léta na univerzitě v Praze, Paříži a Dijonu

Edvard Beneš své vysokoškolské studium zahájil na podzim roku 1904 v Praze, na filozofické fakultě Karlovy univerzity, kde se podle plánu zapsal na románskou, germánskou a slovanskou filozofii. Konečně se nyní dostal do popředí, po kterém toužil a v němž mohl hlbat vědomosti tempem, jaké si sám stanovil, a které si lze těžko představit. Stal se mistrem v rychlém studování. Dával přednost samostatnému studiu z knih, neboť měl výbornou vizuální paměť, a přednášky navštěvoval pouze tehdy, když předpokládal, že se doví něco, co nelze najít v odborné literatuře.

Ačkoliv studoval především filozofii, údajně ho také zaujaly filozofické přednášky Františka Drtiny, Františka Krejčího, Františka Čády a Tomáše Garrigua Masaryka. Nezaujaly ho však pouze jen sami přednášky, ale silně ho přitahovala celá Masarykova imponantní osobnost.⁷ V tomto roce se s Masarykem stýkal velmi málo. K jejich prvnímu setkání došlo již roku 1901 zásluhou redaktora Kristynka, který uvedl Beneše jako gymnaziálního studenta k Charlottě Garriguové. T. G. Masaryk mu po této návštěvě zabezpečil možnost překladů z francouzštiny pro Naši dobu. „*Masaryk na Beneše působil vědomě i bezděky, přitahoval ho i odpuzoval, plnil ho obdivem a současně ho pobuřoval.*“⁸ Edvard Beneš od samého počátku nebyl Masarykův epigon, nýbrž skutečný žák, převzal od něho především potřebu kritičnosti, názorové samostatnosti a nezávislosti.⁹

⁶ HAVLÍČEK F., *Edvard Beneš člověk sociolog, politik*. 1. vyd. Praha: Prospektrum, 1991 s. ISBN 80-85431-20-3, s. 6.

⁷ NOVOTNÝ K., KUFNEROVÁ Z., *Člověk Edvard Beneš*. 1. vyd. Praha: Dita, 2006 s. ISBN 80-85926-43-1, s. 26-27, podle HITCHCOCK, E. B., *Zasvětil jsem život míru. Životopis Edvarda Beneše*. 6. vyd. Praha 1948, s. 38-39.

⁸ HAVLÍČEK F., *Edvard Beneš člověk sociolog, politik*. 1. vyd. Praha: Prospektrum, 1991 s. ISBN 80-85431-20-3, s. 7.

⁹ NOVOTNÝ K., KUFNEROVÁ Z., *Člověk Edvard Beneš*. 1. vyd. Praha: Dita, 2006 s. ISBN 80-85926-43-1, s. 26-27.

Vysokoškolák Beneš, nejspíše inspirován Masarykem, který pobyl v Německu, Anglii, Francii, Rusku a USA, odjel v srpnu roku 1905 do Francie, aby tam na pařížské Sorbonně pokračoval ve studiu. Nebyl nijak finančně zajištěn, v kapse měl jen poukaz na bezplatný zápis na Sorbonně a v hotovosti mu zůstalo po zaplacení jízdenky do Paříže asi šedesát korun. Francouzi ho sice osvobodili od imatrikulačních poplatků, ale jakožto Čech, nikoli Rakušan, nebo Němec, neměl žádný nárok na stipendium a musel si platit školné. Čím méně měl peněz, o to více v něm bylo odvahy a odhodlání uživit se publicistikou a překládáním. Když odjížděl, měl dojednáno pravidelné dopisování do sociálně demokratického deníku Právo lidu a do měsíčníku Volná myšlenka.

Již v zimním semestru studijního roku 1905-1906 začal studovat na fakultě filozofie (Faculté des Lettres) pařížské Sorbonny a zapsal si tu především přednášky filozofické a literárněhistorické. Zapsal se také na právnické fakultě a docházel i na přednášky, podle jejíhož vzoru navrhl později zřízení obdobné české vysoké školy sociálně-politické.¹⁰ Protože na právnické fakultě v Dijonu bylo možno získat doktorát práv za dva roky, přihlásit se také ke studiu práv na univerzitě dijonské.¹¹

I přes jeho studijní zaneprázdnění Edvard Beneš v letech 1906-1908 pilně dopisoval z Paříže a později i z Londýna. Někdy napsal až deset článků za měsíc a posílal je především do Práva lidu. V uvedených třech letech jako výsledek své pracovitosti tak ve zdejšímu tisku uveřejnil přes 225 článků. Redakce práva lidu v jeho příspěvcích zprvu škrtila všechno, co jí nebylo dost socialistické, a uveřejňovala je bez podpisu, což autora pochopitelně mrzelo, protože si chtěl udělat jméno. Postupem času si však jeho článků i jména začali vážit a dávali mu větší volnost. Později se Edvard od svého přítele Kristynka dozvěděl, že o jeho příspěvky projevuje zájem a dokonce je chválí sám Tomáš Garrigue Masaryk.¹²

¹⁰ NOVOTNÝ K., KUFNEROVÁ Z., *Člověk Edvard Beneš*. 1. vyd. Praha: Dita, 2006 s. ISBN 80-85926-43-1, s. 29-30, podle HITCHCOCK, E. B., *Zasvětil jsem život míru*. Životopis Edvarda Beneše. 6. vyd. Praha 1948, s. 41.

¹¹ HAVLÍČEK F., *Edvard Beneš člověk sociolog, politik*. 1. vyd. Praha: Prospektrum, 1991 s. ISBN 80-85431-20-3, s. 7.

¹² NOVOTNÝ K., KUFNEROVÁ Z., *Člověk Edvard Beneš*. 1. vyd. Praha: Dita, 2006 s. ISBN 80-85926-43-1, s. 31-32.

Občas se mu také ve francouzských časopisech podařilo uveřejnit příspěvek o problémech a tužbách českého národa. V červenci 1908 napsal bratru Vojtovi, že se stal spolupracovníkem socialistického časopisu (*Revue Socialiste*) a dodal: „*Pomalů a těžce jsem se tam ve [Francii] propracoval na veřejnost a chci se tam udržet pro budoucnost, abych pro vždy měl zde mezinárodní tribunál, kam bych mohl psát, a mohl tak zpětně působit k nám.*“¹³ To tehdy ještě vůbec netušil, jak brzy a jak velice bude všechny své francouzské kontakty potřebovat.

V létě 1906 po ročním studiu ve Francii odjel Edvard Beneš do Londýna, kde pobyl mladý student Sorbonny asi čtyři měsíce. Zdokonalil se zde v angličtině a napsal řadu článků, které vycházeli v *Právu lidu* postupně od srpna až do konce prosince 1906. O rok později, v říjnu 1907, odjel Beneš do Berlína, kde hodlal strávit takřka rok. Svůj pobyt v Německu přerušil v červnu 1908 návratem do Francie, aby na univerzitě v Dijonu složil zkoušky, nezbytné pro získání tamního doktorátu práv. V Berlíně se rovněž jako v Paříži a Anglii živil psaním článků, ale ty neposílal pouze do Prahy, ale i do několika časopisů v Paříži.

Přehled výsledků jeho práce za léta 1904-1909 je opravdu více než úctyhodný: Během vysokoškolského studia napsal několik set příspěvků do českých i francouzských deníků a časopisů, přeložil pojednání George Bernarda Shawa a práci francouzského osvícenského filozofa a politika Constantina Françoise Volney a zdokonalil se v jazycích. Především však na základě disertace *Le Problème autrichien et la question tchéque* (Rakouský problém a česká otázka) dosáhl titulu doktor práv na univerzitě v Dijonu. V září 1908 se vrátil do Prahy a v červnu příštího roku na české pražské univerzitě předložil svou další disertační práci *Vznik a vývoj politického individualismu v dějinách moderní filozofie*, za niž získal svůj druhý doktorský titul – doktor filozofie.

Jeho životním politickým cílem byla politika, nikoli však v rozměrech domácích, nýbrž mezinárodních.¹⁴

¹³ NOVOTNÝ K., KUFNEROVÁ Z., *Člověk Edvard Beneš*. 1. vyd. Praha: Dita, 2006 s. ISBN 80-85926-43-1, s. 33, podle KUNTE, L., *Dr. Edvard Beneš, jeho generace, rod a život*. In.: *Dr. Edvard Beneš, spoluzakladatel nové svobody a tvůrce zahraniční politiky československé*. Sborník stání. Praha 1924, s. 32.

¹⁴ NOVOTNÝ K., KUFNEROVÁ Z., *Člověk Edvard Beneš*. 1. vyd. Praha: Dita, 2006 s. ISBN 80-85926-43-1, s. 33-43.

Na dr. Edvardu Benešovi si vážíme a oceňujeme jeho přední vlastnost a tou je cílevědomost. Tato vlastnost se prolíná i dalším vývojem jeho osobnosti (dalšími kapitolami československých dějin).

Tomáš Garrigue Masaryk měl oproti Benešovi osobní kouzlo, měl charisma a šarm, Beneš byl suchar. Chyběla mu jiskra, neuměl se smát. Neměl smysl pro humor, jeho svět byl vážný. Už během dospívání činil zásadní rozhodnutí, které ovlivnili celý jeho život. Vyzkoušel si cigaretu i sklenku alkoholu, ale nenašel v tom zvláštní potěšení. Rozhodl se pro abstinenci. Nebude kouřit ani pít. Až později, spíše ze společenských důvodů, se naučil pít střík z bílého vína.¹⁵ Roku 1919 ho předseda národně socialistické strany Václav Klobáček představil svým přátelům slovy: „Nepije, nekouří, netančí, nemá milenky, nevyhledává společnost, nehraje v karty. Pro boha, co tedy dělá?“¹⁶ Beneš o sobě později řekl: „Člověk nemá mít víc než jednu vášeň. Jeden pije, druhý letí na ženský, třetí hraje karty. Já propadl politice.“¹⁷

2. 3. Zahraniční odboj

Tomáš Garrigue Masaryk, mezinárodně známý a uznávaný humanista, v době Benešova návratu zpět do Prahy byl na domácí politické scéně i ve vídeňském parlamentu poměrně osamocenou osobností. Beneš byl však už tehdy připraven postavit se mu po bok a podporovat ho, a Masaryk o něho projevoval velký zájem. Od podzimu roku 1909 se živil jako středoškolský profesor, avšak stranou tehdejší politické scény nezůstal. Vstoupil do Masarykovy České strany pokrokové, které byla všeobecně nazývána „realistickou stranou“, neboť kriticky hodnotila tehdejší české politické poměry.¹⁸

¹⁵ BUDINSKÝ L., *Deset prezidentů*. 1. vyd. Praha: Euromedia Group, 2003 s. ISBN 80-242-0966-7, s. 42.

¹⁶ HAVLÍČEK F., *Edvard Beneš člověk sociolog, politik*. 1. vyd. Praha: Prospektrum, 1991 s. ISBN 80-85431-20-3, s. 41.

¹⁷ BUDINSKÝ L., *Deset prezidentů*. 1. vyd. Praha: Euromedia Group, 2003 s. ISBN 80-242-0966-7, s. 38.

¹⁸ NOVOTNÝ K., KUFNEROVÁ Z., *Člověk Edvard Beneš*. 1. vyd. Praha: Dita, 2006 s. ISBN 80-85926-43-1, s. 43-45.

Kolem redakce „realistického“ deníku Čas se z Masarykovi iniciativy vytvořil kroužek, jehož členové, vesměs to byli příslušníci České strany pokrokové, se začali scházet, aby si pohovořili o současné politické situaci. Postupem času se stále více debatovalo o možném výsledku války, o cílech naší politiky a o tom, co máme dělat.¹⁷

„Tak vznikl tajný politický výbor, později nazývaný Maffie, v němž se časem soustředila řada známých českých politiků. Tato protirakouská odbojová organizace brzy začala rozvíjet poměrně důležitou zpravodajskou činnost, když se jí za pomoci básníka Josefa Svatopluka Machara podařilo proniknout do těsné blízkosti vídeňského mocenského centra.“¹⁹

Tohoto všeho se Edvard Beneš aktivně zúčastňoval. Navazoval nová odbojová spojení, zapojoval do práce další lidi, a zejména pak z Masarykova pověření občas zajížděl do Vídně, odkud přivázel důvěrné státní materiály. Brzy začal také jezdit do Drážďan a pašoval odtud v Rakousku zakázaný, ale i v Německu stále ještě veřejně i neveřejně dostupný zahraniční tisk.²⁰

„Byla to především Benešova činorodost a organizační zdatnost spolu s Masarykovou plnou důvěrou, jež působily, že Tomáš Garrigue Masaryk – možná k překvapení a snad i nelibosti mnohých starších a zkušenějších – pověřil tohoto mladého univerzitního docenta řízením odbojové práce v době své nepřítomnosti.“²¹

Masarykovi se totiž po dvou podzimních zájezdech do Nizozemska, při kterých zavázal politické spojení se svými zahraničními přáteli, koncem roku podařilo znovu vyjet – tentokrát do neutrální Itálie a Švýcarska takže 18. prosince roku 1914 opustil Prahu. Když však předáci Maffie²² získali z vídeňských vládních kruhů spolehlivou zprávu, že mu hrozí zatčení, Masaryk se po varování rozhodl, že se již nevrátí a bude nadále politicky působit v zahraničí.

¹⁹ NOVOTNÝ K., KUFNEROVÁ Z., *Člověk Edvard Beneš*. 1. vyd. Praha: Dita, 2006 s. ISBN 80-85926-43-1, s. 49.

²⁰ NOVOTNÝ K., KUFNEROVÁ Z., *Člověk Edvard Beneš*. 1. vyd. Praha: Dita, 2006 s. ISBN 80-85926-43-1, s. 49-50.

²¹ NOVOTNÝ K., KUFNEROVÁ Z., *Člověk Edvard Beneš*. 1. vyd. Praha: Dita, 2006 s. ISBN 80-85926-43-1, s. 50. podle BOUČEK V., *Beneš před válkou a za války*. In: 50 let Edvarda Beneše. Vzpomínky, svědectví, úvahy. 2. vyd. Praha 1934, s. 112.

²² Maffie – protirakouská organizace, která sdružovala především české intelektuály.

Edvardu Benešovi se podařilo pod záminkou shromažďování materiálu pro vědeckou práci dvakrát zajet za Masarykem do Švýcarska. Poprvé se s ním setkal v únoru 1915 v Curychu, kde ho varoval před hrozícím zatčením, a vrátil se do Prahy s Masarykovými pokyny pro další postup. Druhou cestu do Švýcarska podnikl o velikonočních prázdninách počátkem dubna téhož roku a strávil v rozhovorech s Masarykem asi týden v Ženevě.

V letních měsících roku 1915 se tato první, domácí etapa Benešovi odbojové činnosti chýlila ke konci, neboť Maffie a její přední činitelé se tehdy ocitli ve středu pozornosti rakouských úřadů. Spousta jich bylo pozatýkáno a Edvard Beneš, který v odbojových aktivitách zaujímal čelné místo, si uvědomoval, že to může velmi brzo potkat i jeho, a proto se rozhodl odejít za hranice a tam pokračovat v započatém zápase proti habsburské monarchii a tak se také stalo 3. září 1915 se večer mohl sejít v Ženevě s T. G. Masarykem.²³

Masaryk se zprvu obával, že Benešův odchod do exilu bude mít nepříznivé důsledky pro tajné spojení Prahy se Švýcarskem, a proto by byl rád, kdyby se Beneš ještě jednou vrátil a toto spojení zajistil. Když ho však Beneš přesvědčil, že návrat do Rakouska by znamenal pouze jeho zatčení a kriminál, nakonec rozhodl: „*Já půjdu a usadím se nastálo v Londýně, vy zůstanete v Paříži, dr. Sychrava bude pokračovat ve Švýcarsku.*“²⁴ Na břehu Ženevského jezera, mladý pražský sociolog Edvard Beneš tedy nastoupil novou životní dráhu českého politického exulanta, jež ho po dlouhých čtyřech letech a po tisících hodinách vysilující práce dovedla zpět do vlasti jako spoluzakladatele československého státu a jako ministra zahraničních věcí. Ale nebudeme předbíhat.

Pro Edvarda Beneše jako generálního sekretáře vrcholného orgánu odbojového hnutí, jenž byl ve skutečnosti jeho hlavní politickou výkonnou silou, to po celé čtyři roky znamenalo, jak sám později Beneš řekl, 14-16 hodin práce denně.²⁵

²³ NOVOTNÝ K., KUFNEROVÁ Z., *Člověk Edvard Beneš*. 1. vyd. Praha: Dita, 2006 s. ISBN 80-85926-43-1, s. 50-54.

²⁴ NOVOTNÝ K., KUFNEROVÁ Z., *Člověk Edvard Beneš*. 1. vyd. Praha: Dita, 2006 s. ISBN 80-85926-43-1, s. 54-55 podle BENEŠ E., *Světová válka a naše revoluce*. Vzpomínky a úvahy z bojů za svobodu národa. Díl 1. (33. -35. tisíc). Praha 1935, s. 9.

²⁵ NOVOTNÝ K., KUFNEROVÁ Z., *Člověk Edvard Beneš*. 1. vyd. Praha: Dita, 2006 s. ISBN 80-85926-43-1, s. 50-54.

Masaryk tuto Benešovu neúměrnou činnost vysoce oceňoval: „*Spolupráce s Dr. Benešem byla snadná a účinná. Nebylo třeba mnoho řečí, byl politicky a historicky tak vzdělán, že stačilo slovo. Plány v podrobnostech vymyslel a provedl, brzy dovedl postupovat o své újmě a dobře.*“²⁶

Ačkoliv Masaryk se až do května 1917 zdržoval v Londýně a Beneš působil v Paříži, oba představitelé československé zahraniční akce jednali ve vzájemné shodě. Spojení mezi Paříží a Londýnem udržovali jejich časté dopisy a telegramy, v kterých si vyměňovali svá stanoviska a názory na další postup. Benešův „vysoký cíl“ se v letech 1917-1918 díky intenzivnímu úsilí všech složek československého zahraničního odboje výrazně přiblížil. Byla to především Benešova zásluha, že se koncem roku 1917 podařilo dosáhnout francouzského souhlasu s budováním československé armády ve Francii, a byl to výsledek jeho diplomatického úsilí, že Československá národní rada byla uznána Francií, Velkou Británií a Itálií jako základ vlády budoucího československého státu.²⁷

Za pocíťované nejistoty o dalším vývoji válečných událostí učinil Edvard Beneš rozhodující, s Masarykem pobývajícím v té době v USA, dávno dohodnutý krok a 14. října 1918 oznámil v Paříži ustavení tříčlenné československé prozatímní vlády ve složení: Tomáš Garrigue Masaryk – „prezident prozatímní vlády, předseda ministerské rady, ministr financí“, Edvard Beneš – „ministr zahraničních věcí a ministr vnitra“ a Milan Rastislav Štefánik – „ministr války“.²⁸

²⁶ DRDA M., JEČMÍNEK V., filmový dokument *Dr. Edvard Beneš život a dílo*. 2005 Media Works s.r.o.

²⁷ NOVOTNÝ K., KUFNEROVÁ Z., *Člověk Edvard Beneš*. 1. vyd. Praha: Dita, 2006 s. ISBN 80-85926-43-1, s. 60-64.

²⁸ NOVOTNÝ K., KUFNEROVÁ Z., *Člověk Edvard Beneš*. 1. vyd. Praha: Dita, 2006 s. ISBN 80-85926-43-1, s. 64.

2. 4. Ministr zahraničí

Po vzniku samostatného státu, který byl vyhlášen v Praze 28. října 1918, se samozřejmě i Beneš těšil na návrat do své vlasti, avšak jako ministr zahraničních věcí nového státu pokládal za důležitější zůstat bez přerušení v Paříži a starat se o pevné mezinárodní smluvní zajištění Československa. Prezident Masaryk vždy zdůrazňoval významnou úlohu Edvarda Beneše při vzniku samostatného československého státu. Při různých příležitostech bývá citován známý Masarykův výrok z roku 1931: „*Bez Beneše bychom republiku neměli.*”²⁹

Rok 1918 a vznik Československé republiky považujeme za významný politický úspěch dr. Edvarda Beneše.

Nesporným úspěchem Benešovi zahraniční politiky byla jeho účast na mírové konferenci ve Versailles. Byl to jeho úspěch osobní, ale i úspěch Československa jako nového státu. Předpoklady mírové konference začali už 12. ledna za účasti 27 států Dohody a 5 britských dominií. Pozvání nebyli poražené mocnosti ani Sovětské Rusko. Beneš měl na mírové konferenci větší autoritu i úspěchy v jednání než Kramář.³⁰ Opíral se o pomoc Francie, s jejímiž představiteli konzultoval a zastával společný názor, že je potřeba oslabit vliv Německa.³¹

Edvard Beneš se po čtyřletém pařížském exilu 24. září 1919 vrací do Prahy. Vrací se triumfálně jako ministr zahraničních věcí nového středoevropského státu. „*Bylo prý to uvítání snad ještě velkolepější, než jakého se dostalo v prosinci 1918 samotnému prezidentovi.*”³²

V nové vládní funkci měl Beneš hlavní úkol – vytvořil československou zahraniční politiku, a to nově a od základů, neboť nebylo na co navazovat. Za situaci, kdy bylo především třeba zajistit vnější bezpečnosti nového státu, byla Benešova osobnost pro vládu nepostradatelná a úřad ministra zahraničních věcí se stal důležitější než křeslo ministerského předsedy.

²⁹ NOVOTNÝ K., KUFNEROVÁ Z., Člověk Edvard Beneš. 1. vyd. Praha: Dita, 2006 s. ISBN 80-85926-43-1, s. 65.

³⁰ Karel Kramář – předseda první československé vlády (14. 11. 1918 – 8. 7. 1919)

³¹ HAVLÍČEK F., Edvard Beneš člověk sociolog, politik. 1. vyd. Praha: Prospektrum, 1991 s. ISBN 80-85431-20-3 s. 39-40.

³² NOVOTNÝ K., KUFNEROVÁ Z., Člověk Edvard Beneš. 1. vyd. Praha: Dita, 2006 s. ISBN 80-85926-43-1, s. 71.

Benešovo politické a diplomatické působení ve dvacátých letech 20. století se logicky rozdělilo na dvě scény – domácí a mezinárodní. Zatímco doma, kde za své zásluhy o stát žádné velké úspěchy nesklízel, vybudoval si pevné postavení na scéně mezinárodní, především v nové Společnosti národů.

Jediným vybočením bylo to, že se v září 1921 stal vedle své dosavadní funkce na jeden rok také ministerským předsedou. O velkou prestiž Edvarda Beneše se také postaral fakt, že právě během dvacátých let 20. století šestkrát předsedal Radě společnosti národů a jednou byl dokonce zvolen prezidentem Shromáždění Společnosti národů. Když se v září 1926 stal předsedou Rady Společnosti národů, prezident republiky Masaryk mu poslal blahopřejný telegram, kterým Benešovi vyjádřil své uznání a upřímný dík. I sám Beneš toto považoval za svůj velký úspěch.

Funkci ministra zahraničních věcí si Edvard Beneš udržel nepřetržitě od vzniku samostatného československého státu v říjnu 1918 až do svého zvolení prezidentem republiky v prosinci 1935.³³

V průběhu roku 1920 se Beneš velmi angažoval pro Vytvoření Malé dohody, jejíž základem se stalo uzavření vzájemných smluv Československa, Rumunska a Jugoslávie o spolupráci, pomoci a koordinaci svojí zahraniční politiky, napojené na spolupráci s Francií, která si tak zajišťovala dominantní zahraničněpolitické postavení ve střední a jihovýchodní Evropě.³⁴

Významnou součástí Benešova politického i soukromého života byla úzká spolupráce s Tomášem Garriguem Masarykem, ale i přátelství s celou jeho rodinou. Bylo to přátelství založené především na společných ideálech, neboť „*nikdy se dva muži tak dokonale neshodli na ideálech, zásadách a politice,*“³⁵ takto se o nich vyjádřil jeden z tehdejších amerických znalců českých dějin, profesor Kalifornské univerzity Robert Joseph Kerner.

³³ NOVOTNÝ K., KUFNEROVÁ Z., *Člověk Edvard Beneš*. 1. vyd. Praha: Dita, 2006 s. ISBN 80-85926-43-1, s. 76-81.

³⁴ LIŠKA V., *Causa Edvard Beneš*. 1. vyd. Olomouc: Fontána, 2005 s. ISBN 80-7336-219-8, s. 17.

³⁵ NOVOTNÝ K., KUFNEROVÁ Z., *Člověk Edvard Beneš*. 1. vyd. Praha: Dita, 2006 s. ISBN 80-85926-43-1, s. 89-90.

Jejich osudy, které kdysi svedl společný cíl – samostatnost a prosperita českého národa, byl cíl doslova celoživotní. *„Ti dva, ačkoli věkově od sebe vzdáleni rozdílem jedné generace, byli natolik spřízněni duchem i osudem, že jejich spolupráce překonala všechny nástrahy a vytrvala téměř po celé čtvrtstoletí, až do Masarykovi smrti.“*³⁶

Dne 14. prosince 1935 se pětáosmdesátiletý T. G. Masaryk stářím a nemocí oslabený vzdal svého prezidentského úřadu.³⁷ Masarykův poslední prezidentský projev obsahoval mimo jiné osobní prohlášení odstupujícího prezidenta o tom, koho by rád viděl jako svého nástupce: *„Rád bych vám ještě řekl, že za svého nástupce doporučuji dr. Beneše. Pracoval jsem s ním za hranicemi i doma a znám ho.“*³⁸

³⁶ NOVOTNÝ K., KUFNEROVÁ Z., *Člověk Edvard Beneš*. 1. vyd. Praha: Dita, 2006 s. ISBN 80-85926-43-1, s. 90.

³⁷ DRDA M., JEČMÍNEK V., filmový dokument *Dr. Edvard Beneš život a dílo*. 2005 Media Works s.r.o.

³⁸ NOVOTNÝ K., KUFNEROVÁ Z., *Člověk Edvard Beneš*. 1. vyd. Praha: Dita, 2006 s. ISBN 80-85926-43-1, s. 102 podle MASARYK T. G., *Projevy, články, rozhovory 1929-1937*. Vyd. Praha: FEJLEK V., 1997, s. 451.

3. Prezidentem Československé republiky

Po osmnácti letech, kdy byl Hrad rezervován pro T. G. Masaryka, mělo dojít k volbě nového prezidenta. Ale nakonec se tak nestalo. Znovu byl připraven politický obchod za režie odcházejícího Masaryka a nastupujícího Beneše. Pomohl i Vatikán, který přesvědčil lidovce, aby dali Benešovi svůj hlas. Sám Beneš týden před svou volbou prohlásil: „*Kdybych nevěřil, že vyhraji, nekandidoval bych.*“³⁹ A tak se také stalo.

Dne 18. prosince 1935 se Edvard Beneš stal prezidentem republiky. Byl zvolen ve Vladislavském sále Pražského hradu a ze 440 platných hlasovacích lístků bylo pro Edvarda Beneše odevzdáno 340, což byla většina, jaké Tomáš Garrigue Masaryk při svých prezidentských volbách nikdy nedosáhl.⁴⁰ Když předseda sněmovny Malypetr přečetl výsledek, všichni přítomní povstali a začali skandoval jméno nového prezidenta. Orchestr spustil státní hymnu, děla vypálila jednadvacet salv a nad Hradem zakroužila letka bombardérů. Poté složil slavnostní prezidentský slib: „*Slibuji na svou čest a svědomí, že budu dbáti blaha republiky i lidu a šetřiti ústavních a jiných zákonů.*“⁴¹

Volba Edvarda Beneše prezidentem republiky znamenala velké vítězství československé demokracie. Ovšem získal nejčestnější funkci ve státě ve chvíli svrchovaně nešťastné.⁴² V době prohlubující se mezinárodněpolitické krize, během níž se začali hroutit jednotlivé sloupy jeho zahraniční politiky. Třebaže se nad republikou stále hrozivěji stahovala válečná mračna, Benešovo Československo, obklopené diktátorskými a autoritativními režimy, přesto zůstávalo ostrovem svobody a demokracie ve střední a východní Evropě, ostrovem, který poskytoval útočiště a pomoc uprchlíkům před nacistickým terorem v sousedním Německu.⁴³

³⁹ BUDINSKÝ L., *Deset prezidentů*. 1. vyd. Praha: Euromedia Group, 2003 s. ISBN 80-242-0966-7, s. 51.

⁴⁰ DRDA M., JEČMÍNEK V., filmový dokument *Dr. Edvard Beneš život a dílo*. 2005 Media Works s.r.o.

⁴¹ BUDINSKÝ L., *Deset prezidentů*. 1. vyd. Praha: Euromedia Group, 2003 s. ISBN 80-242-0966-7, s. 51.

⁴² DRDA M., JEČMÍNEK V., filmový dokument *Dr. Edvard Beneš život a dílo*. 2005 Media Works s.r.o.

⁴³ NOVOTNÝ K., KUFNEROVÁ Z., *Člověk Edvard Beneš*. 1. vyd. Praha: Dita, 2006 s. ISBN 80-85926-43-1, s. 103.

Edvard Beneš se stal integrující osobností ve vnitropolitickém vývoji Československa. Po řadě dílčích úspěchů se mu v souvislosti s jeho volbou prezidenta republiky podařilo vytvořit široké politické seskupení, o které se mohl opřít i v dalších letech svého boje na obranu republiky. V několika případech byla tato politická koncentrace usnadněna i Benešovou zahraniční politikou.

Koncentrace vnitropolitických sil pod Benešovým vedením od konce roku 1935 znamenala upevnění demokratického systému republiky. Politická podpora, kterou svou volbou Edvard Beneš získal, mu umožnila sledovat i nadále dosavadní kurs své zahraniční i vnitřní politiky. Tento kurs však současně stále výrazněji odlišoval Československo od nových trendů evropské politiky a od politického vývoje střední a východní Evropy zvlášť.⁴⁴

Nesnáze provázející Benešovu kandidaturu alespoň částečně způsobilo jeho, a také Masarykovo chápání role prezidenta. Prezident totiž podle nich nemohl zůstat pouhým reprezentantem a symbolem státu, neboť Masaryk ani Beneš nevěřili, že lze péči o blaho země svěřit výhradně politickým stranám. Cena Benešova úsilí byla vysoká a zápas o úřad prezidenta poznamenala celou generaci politiků. Byli rozdány a přetrpěny hluboké osobní rány a dlouhá, někdy přímo vášnivá kampaň dokázala dočasně odpoutat jejich pozornost od hrozivé zahraniční situace.⁴⁵

Ruce podle těla, na prsou čapka, od pasu dolů zahalený prezidentskou vlajkou s nápisem Pravda vítězí. Takový byl poslední pohled na prvního československého prezidenta. Prezidenta osvoboditele, který se i podle zákona zasloužil o stát zemřel 14. září roku 1937.⁴⁶ Edvard Beneš pronesl na pohřbu Tomáše Garrigua Masaryka proslov: *„S duší naplněnou pohnutí a smutkem, stojíme tu nad rakví našeho velikého mrtvého. Masaryk zůstavej při svém odchodu stále mezi námi, je nám všem příkladem a výzvou. Příkladem veliké víry v člověka, jíž je dnes Evropě a světu tolik potřebný.“*⁴⁷

⁴⁴ SBORNÍK STÁNÍ, *Edvard Beneš československý a evropský politik*. 1. vyd. Praha: 1994, s. 18-19.

⁴⁵ ZEMAN Z., *Edvard Beneš Politický životopis*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 2002 s. ISBN 80-204 0770-7, s. 129.

⁴⁶ BUDINSKÝ L., *Deset prezidentů*. 1. vyd. Praha: Euromedia Group, 2003 s. ISBN 80-242-0966-7, s. 31.

⁴⁷ DRDA M., JEČMÍNEK V., filmový dokument *Dr. Edvard Beneš život a dílo*. 2005 Media Works s.r.o.

Na jakých principech koncipoval prezident Beneš svůj program pro domácí a zahraniční politiku? Byl to především realistický demokratismus, to znamená, že politika se musí tvořit s lidem. A demokracie je společenský systém, v němž se musí každý živit prací svých rukou. Z demokracie plynou důsledky pro obsah státního zřízení i pro metodu politické práce. Už před válkou si Beneš uvědomoval, že demokratický politik musí mít své ideály, cíle a poslání.

*Demokratismus je nutno uplatňovat i při řešení otázek sociálních ve smyslu prosazování sociální rovnosti a vyrovnávání sociálních a hospodářských nerovností a příjmů.*⁴⁸ Vývoj sociální otázky je podle Beneše určován dvěma činiteli: duševním a materiálním. Z toho jako sociolog vyvodil koncepci postupného evolucionismu, projevujícího se v uplatňování reformem.

Princip nacionalismu nevystupuje u Beneše nikdy jako princip apriorní a izolovaný, nýbrž vždy jako součást a důsledek demokratizace. Ve své koncepci kladl důraz na spojení principu státotvorného spolu s národním, a to na základě humanitních hledisek. Z toho důvodu zakládal existenci našeho státu na jednotě Čechů a Slováků i ostatních národností tím, že se vytvoří podmínky pro národní existenci v oblasti hospodářské, správní a jazykové. Současně soudil, že stření Evropa a teritoriální rozdělení Evropy umožňuje existenci československého státu.

Prezident Beneš se obával, že bude označen za hlavního původce sporu s Německem a narušitele míru v Evropě a proto byl ochoten k dalekosáhlým ústupkům za cenu zachování míru. Proto se obrátil v rozhlasovém projevu nejen k národům a národnostem Československa, ale na celou světovou veřejnost, aby objasnil a obhájil politiku, na které byla republika budována.⁴⁹

⁴⁸ HAVLÍČEK F., Edvard Beneš člověk sociolog, politik. 1. vyd. Praha: Prospektrum, 1991 s. ISBN 80-85431-20-3 s. 55-56.

⁴⁹ HAVLÍČEK F., Edvard Beneš člověk sociolog, politik. 1. vyd. Praha: Prospektrum, 1991 s. ISBN 80-85431-20-3 s. 56-58.

Edvard Beneš se stal prezidentem republiky v době, kdy se začalo postupně zhoršovat mezinárodní postavení Československa ve střední Evropě. V sousedním Německu se roku 1933 k moci dostal nový říšský kancléř Adolf Hitler a jeho nacistická strana (NSDAP), která se nikdy netajila tím, že ustanovení pařížské mírové konference o poválečném uspořádání Evropy z roku 1919 neuznává. Hitler se netajil ani tím, že hodlá všechny Němce sjednotit v rámci nové Velkoněmecké říše.

Už 2. května roku 1935 německé ministerstvo války například dokončilo zatím jen předběžnou studii „*Schulung*“, která obsahovala možný plán vojenského útoku na Československo. To sice ještě neznamenal bezprostřední ohrožení, nicméně, existence této studie dokazuje, že nacisté již v té době uvažovali o likvidaci československého státu.⁵⁰

Jako nový československý prezident si Edvard Beneš nebezpečí ze strany sílícího německého expanzionismu velice dobře uvědomoval. A po připojení Rakouska k nacistické říši 12. března roku 1938 se jeho přesvědčení ještě více utvrdilo, když západní demokracie tomuto novému územnímu zisku nacistů opět jenom nečinně přihlížely. Nacistické expanzivní pacifikaci středoevropského prostoru však stál v cestě další protivník – Československo.

Beneš od samého počátku Hitlerova nástupu k moci německý nacionalismus nijak nepodceňoval a viděl v něm vážné nebezpečí pro evropský mír. V tom se lišil od Masaryka, který totalitní režim německých nacistů považoval jen za přechodný jev, za systém, kterému jde hlavně o to, změnit všestranným rozvojem roli outsidera, kterou Německu přisoudilo mocenské uspořádání Evropy po první světové válce vítěznými dohodovými mocnostmi. Že by Hitler představoval nebezpečí nějaké nové celoevropské války, o tom Masaryk vůbec neuvažoval.⁵¹

Československo pod Benešovým vedením si více než jiné země uvědomovalo vážnost nebezpečí pro mír. Byla zahájena příprava armády k obraně země, a to tak, že v létě roku 1938 patřila k nejlepším v Evropě, morálkou i výzbrojí.⁵²

⁵⁰ LIŠKA V., *Causa Edvard Beneš*. 1. vyd. Olomouc: Fontána, 2005 s. ISBN 80-7336-219-8, s. 72-73.

⁵¹ LIŠKA V., *Causa Edvard Beneš*. 1. vyd. Olomouc: Fontána, 2005 s. ISBN 80-7336-219-8, s. 72-77.

⁵² HAVLÍČEK F., *Edvard Beneš člověk sociolog, politik*. 1. vyd. Praha: Prospektrum, 1991 s. ISBN 80-85431-20-3 s. 134.

Edvard Beneš si byl jako zkušený diplomat samozřejmě vědom toho, že se mezinárodní postavení republiky po nástupu nacistů k moci zhoršilo. Hitler od začátku plánoval vojenský konflikt, v němž hodlal, jak sám prohlásil „*vydobýt německému národu zpět jeho vůdčí postavení v Evropě*“.⁵³ Zpočátku mu šlo hlavně o to, jak dosáhnout výbojů za co nejmenší cenu. Výrazně mu to ulehčovala zejména britská politika „*appeasementu*“, přenášená posléze i do Francie a směřující k usmiřování nacistického Německa, jehož požadavky územních zisků na úkor jiných států byly stále drzejší i dravější a opírali se o doktrínu opětného sjednocení všech Němců v jeden společný stát.

Postoje západních spojeneckých mocností byly pro bezpečnost Československa dále rozhodující a věděl to jak Beneš, tak Hitler. Nacistický diktátor měl však v ruce navíc jeden trumf, a to existenci silné německé menšiny, nacházející se uvnitř československých hranic. Menšiny, která se s existencí Československé republiky nikdy nesmířila. Požadavek autonomie pro sudetské Němce ale měl být jen zástěrkou vůči Anglii a Francii, že se jedná o legitimní požadavek německého etnika, toužícího po svém národním sebeurčení. Ani prezident Beneš nemohl takový požadavek odmítnout, Češi se na Rakousku-Uhersku kdysi domáhali téhož.

Prezident Beneš byl natolik zkušeným politikem, aby podobnému vývoji včas zabránit. Održení Sudet by totiž zároveň znamenalo ohrožení bezpečnosti celé země, protože se zde nacházela hlavní pásma pohraničních pevností, které by tak Československo ztratilo, nehledě na to, že by to mělo i další negativní důsledky v hospodářské oblasti. Karty byly rozdány, teď už šlo jen o to, kdo bude mít jaké trumfy.⁵⁴

⁵³ LIŠKA V., *Causa Edvard Beneš*. 1. vyd. Olomouc: Fontána, 2005 s. ISBN 80-7336-219-8, s. 86.

⁵⁴ LIŠKA V., *Causa Edvard Beneš*. 1. vyd. Olomouc: Fontána, 2005 s. ISBN 80-7336-219-8, s. 86-89.

4. Mnichovská dohoda

4. 1. Cesta k Mnichovu

V roce 1938 proti sobě stanuli nacistický diktátor Adolf Hitler a československý prezident Edvard Beneš jako hlavní rivalové na evropské scéně. Na rozdíl od Hitlera nebyl Beneš příliš oblíbený. Jak už bylo jednou řečeno, chybělo mu osobité charisma, kterým Hitler na veřejnosti doslova překypoval. Musíme přiznat, že psychologii mas ovládal nacistický diktátor naprosto dokonale, zatímco pro Beneše byla charakteristická strohá věcnost, směřující až k perfekcionalismu. Zatímco Hitler dával při svých veřejných vystoupeních najevo své emoce, Beneš se většinou dokázal před lidmi skvěle ovládat. Československý prezident dával v politice přednost promyšlené kalkulaci, zatímco Hitler často jednal emotivně, byl velikým hráčem, který musí někdy riskovat a nepostrádal ani intuici komedianta, který umí zahrát cokoli, co je v dané chvíli zapotřebí. Tahle komediální kreativita, pro Hitlera tak příznačná, však Benešovi chyběla. To, co ale obě tyto jinak zcela rozdílné osobnosti spojovalo, byla jejich nesmírná houževnatost, s níž se snažily naplňovat vytýčené politické záměry a cíle, které ovšem vycházely z naprosto odlišných principů uplatňování moci, jíž disponovali.⁵⁵

Když se roku 1933 stal Hitler německým kancléřem, rozšířil se mezi sudetskými Němci virus nacionálního socialismu a ve stejném roce byla založena Sudetoněmecká strana SDP, pod vedením Konráda Henleina. Brzy po anexi Rakouska se Henlein vydal do Berlína, aby si vyslechl Hitlerovy rozkazy, protože již tři roky jeho strana plnila Hitlerova přání. Jeho nynějším přáním bylo, aby Sudetoněmecká strana dala Československu takové požadavky, které by byly nepřijatelné. Bylo tedy jasné, že situace německé menšiny v Československu byla pro Hitlera pouhou záminkou, aby mohl podkopávat československou vládu, její systém a zakrýt tak dostatečně dlouho svůj skutečný, zatím skrytý plán.⁵⁶

⁵⁵ LIŠKA V., *Causa Edvard Beneš*. 1. vyd. Olomouc: Fontána, 2005 s. ISBN 80-7336-219-8, s. 90-91.

⁵⁶ TOMÁNKOVÁ V., *Seminární práce Mnichov 1938* podle ČELAKOVSKÝ B., *Mnichovská dohoda 1938*, vyd. Tilia, Šenov u Ostravy, 1999.

Co bylo jeho skutečným cílem vyšlo najevo během Hitlerova projevu ke svým generálům 5. listopadu – a tím cílem bylo vymazání Československa z mapy a získat tak jeho území a obyvatelstvo pro Třetí říši.⁵⁷

4. 1. 1. Proč chtěl Hitler obsadit Československo

Adolf Hitler chtěl při své expanzní politice směrem na východ obsadit tehdejší Československo z několika důvodů. Prvním byl hospodářský důvod. Československo mělo za první republiky velice dobře rozvinutý průmysl na evropské úrovni (Škodovy závody v Plzni, Bařovy továrny na obuv ve Zlíně, Českomoravská Kolben Daněk v Praze). Dále mělo zdroje nerostných surovin (podkrušnohorská hnědouhelná pánev, černé uhlí na Kladensku, černé uhlí na Ostravsku a další).

Další z důvodů byl vojenský. Československo mělo za první republiky velice dobře vyzbrojenou armádu moderní technikou o síle 35-ti divizí včetně letectva a dále velmi dobře vybudovanou obrannou strukturu státu včetně opevněného systému bunkrů v pohraničí.

Poslední důvod byl takticko-strategický. Československo mělo za první republiky území táhnoucí se od Chebska, na samé západní hranici z Německem až po východní výspu tzv. Podkarpatskou Rus, které byla jakýmsi klínem na území Sovětského Svazu, jenž byl nejdůležitějším cíle hitlerovské expanze na východ.

4. 1. 2. Soužití Čechů a Němců za 1. republiky

Vztahy mezi Čechy a Němci mezi roky 1918 a 1938 se dají považovat za korektní až do druhé poloviny třicátých let. Většina pohraničí byla osídlena německou menšinou, která zde měla silné sociální i hospodářské kořeny. Kulturně byla též začleněna mezi českou většinu. Na Šumavě bylo několik desítek obcí, které měli více obyvatel německé národnosti než české. Lišili se například v hospodářské činnosti. Češi chovali prasata, zatímco Němci chovali hovězí dobytek a navzájem se tak v horských a podhorských oblastech doplňovali.

⁵⁷ TOMÁNKOVÁ V., *Seminární práce Mnichov 1938* podle ČELAKOVSKÝ B., *Mnichovská dohoda 1938*, vyd. Tilia, Šenov u Ostravy, 1999.

4. 2. První krize květen 1938

Krycím názvem pro plán útoku na Československo byl plán „Zelený“. Tento plán byl rozpracován již 24. června 1937, a to polním maršálem von Blombergem. Víkend, který začal pátečním dnem 20. května 1938, se vyvíjel velmi dramaticky. Během následujících čtyřiceti osmi hodin zachvátila londýnskou, pařížskou, pražskou a moskevskou vládu panika kvůli válce, která teď byla blíž, než kdykoliv předtím.

Přinejmenším Praha a Londýn byly přesvědčeny o nadcházejícím útoku na Československo, proto Češi začali mobilizovat. Nová směrnice pro plán „Zelený“, datovaná 20. května v Berlíně, byla ve všech směrech přinejmenším pozoruhodná. Plánovaná vojenská operace měla během čtyř dnů od svého zahájení dosáhnout poměrně velkých úspěchů, aby nepřátelským státům, které by měly v plánu intervenovat, ukázala špatné postavení Československa a zároveň by poskytla státům, které mají na Československu nějaké územní požadavky, čas, aby se případně rozhodly spojit se s Německem proti Československu. Takovými státy bylo Polsko a Maďarsko. Hitler už dlouho plánoval totální válku s Československem. Chtěl vést dva typy války, a to válku propagandistickou a hospodářskou. Propagandistická válka by měla Čechy zastrašit a oslabit jejich bojechtivost a chuť k odporu. Také by ovšem měla poskytnout národnostním menšinám návod k tomu, jak podpořit německé vojenské akce a v neposlední řadě také to, jak ovlivnit neutrální složky, aby se přidaly na Hitlerovu stranu. Hospodářská válka měla pomocí všech dostupných ekonomických zdrojů urychlit a završit celkový kolaps Československa.⁵⁸

Adolf Hitler ovšem ve svém sídle zuřil, protože se cítil ponížený Čechy, ale zejména podporou, které se jim dostávalo z Británie, z Francie a dokonce ze Sovětského svazu. Svůj plán ještě pořád nemohl uvést do chodu, a proto nařídil svému ministerstvu zahraničí, aby v pondělí 23. května informovalo Československo o tom, že Německo nemá v úmyslu napadnout naše území a že zprávy o soustředování německých jednotek na našich hranicích jsou nepravdivé a zcela neopodstatněné. Vlády v Praze, Paříži, Londýně a Moskvě si oddychly, krize byla prozatím zažehnána.

⁵⁸ TOMÁNKOVÁ V., *Seminární práce Mnichov 1938* podle ČELAKOVSKÝ B., *Mnichovská dohoda 1938*, vyd. Tilia, Šenov u Ostravy, 1999.

Hitler se ovšem rozhodl opět přepracovat plán „Zelený“ a rozhodl se tak radikálně vyřešit sudetskou otázku jednou provždy. Vojenskou operaci proti Československu byl rozhodnutý spustit nejpozději 2. října 1938 a nařídil okamžitou mobilizaci devadesáti šesti divizí. Hitler tehdy pronesl: „*Je mým nezměnitelným rozhodnutím rozdrtit v blízké budoucnosti Československo vojenskou akcí.*“⁵⁹

Německý nápor proti Československu se Edvardu Benešovi podařilo třikrát odvrátit. Poprvé v říjnu 1937, podruhé v květnu 1938 a potřetí v polovině září 1938. Politika obou západních velmocí, Francie i Velké Británie, ve snaze za každou cenu uspokojit Hitlera, však v té době již nebyla zainteresována na obraně vzdáleného Československa, a to nemohl žádný státník malého státu zásadně změnit.⁶⁰

4. 3. Chamberlain v Berchtesgadenu a Godesbergu

Francouzský předseda vlády Daladier požádal Chamberlaina, aby se pokusil okamžitě uzavřít s německým diktátorem co nejvýhodnější dohodu. Chamberlain neváhal a letěl 15. září 1938 do Berchtesgadenu za Hitlerem do Německa. Hitler ho přijal na schodech Berghofu a jednání se začalo. Mluvil převážně Hitler, ovšem trpělivému Chamberlainovi se podařilo ke konci schůzky z Hitlera vytáhnout slib, že nepodnikne žádnou vojenskou akci, dokud se opět nesejdou.

Chamberlain se s Hitlerem opět setkal v Godesbergu. Chamberlain vysvětlil, že se mu podařilo získat na svou stranu britský i francouzský kabinet a navíc se mu podařilo zajistit i přijetí diktátorových požadavků československou vládou. Adolf Hitler stál před dilematem, o kterém neměl nikdo ani ponětí. Kdyby diktátor akceptoval anglicko-francouzský plán, získal by sice Sudety a Československo by navíc zůstalo bezbranné a bylo by fakticky zničeno. Nestalo by se ovšem tak, jak Hitler chtěl, díky vojenské akci byl Hitler pevně odhodlán nejen pokořit Beneše a československou vládu, která ho v květnu tak urazila, ale také odkrýt celkovou bezpáteřnost a proradnost západních velmocí. Musel zkrátka uskutečnit aspoň vojenskou okupaci a vytasil se

⁵⁹ TOMÁNKOVÁ V., *Seminární práce Mnichov 1938* podle ČELAKOVSKÝ B., *Mnichovská dohoda 1938*, vyd. Tilia, Šenov u Ostravy, 1999.

⁶⁰ NOVOTNÝ K., KUFNEROVÁ Z., *Člověk Edvard Beneš*. 1. vyd. Praha: Dita, 2006 s. ISBN 80-85926-43-1, s. 105-106.

s ultimátem, Češi dle něj měli začít evakuaci postoupených území nejpozději 26. září 1938 v osm hodin ráno a ukončit ji nejpozději 28. září 1938. Toto ultimátum Hitler vyřkl 23. září pozdě večer a ve stejnou dobu Beneš v rozhlase vyhlásil všeobecnou mobilizaci Československa. Dle Hitlera Češi mobilizovali první, Chamberlain tvrdil opak, což ovšem Hitler kategoricky popřel. Chamberlain aspoň přinutil Hitlera, aby změnil datum pro českou evakuaci na 1. října, což ovšem bylo stejně diktátorovo plánované datum – jeho vysněným „*dnem X*“, což ovšem Neville Chamberlain netušil.⁶¹

4. 4. Mnichovský diktát

Průběh mnichovské konference čtyř evropských mocností z 29. září 1938 je dostatečně známý. Adolf Hitler, Benito Musollini, Édouard Daladier a Neville Chamberlain na ní podepsali společnou dohodu o odstoupení československého sudetoněmeckého území Německu. Rozhodovali o Československu zcela suverénně, bez jeho účasti a bez ohledu na jeho stanovisko.⁶²

Prezidentu Benešovi a vládě za této situace nezbývalo nic jiného, než se podvolit. Beneš byl naprosto zdrcen. Když v ranních hodinách 30. září 1938 vyslechl zprávu o mnichovské dohodě, chytl se za hlavu: „*Je to neslýchané, neslýchané! Strašné. Taková zrada Francie! Zradila nás úplně.*“⁶³

Prezidentův vzkaz západním vládám, jenž byl odeslán prostřednictvím československých velvyslanectví v Paříži a Londýně, se zachoval v jeho vlastnoručním konceptu: „*Upozorněte vládu, že mnichovským rozhodnutím nás přinutili vydat pevnosti neporušené a vyzbrojené. Upozorněte, že se tudíž postarali o další vyzbrojení Hitlera proti sobě, neboť v pevnostech, které jsme přinuceni vydat do 10. října, je za dvě miliardy kanonů, mitrajéz a munice. Také krásný výsledek jejich diplomacie.*“⁶⁴

⁶¹ TOMÁNKOVÁ V., *Seminární práce Mnichov 1938* podle ČELAKOVSKÝ B., *Mnichovská dohoda 1938*, vyd. Tilia, Šenov u Ostravy, 1999.

⁶² LIŠKA V., *Causa Edvard Beneš*. 1. vyd. Olomouc: Fontána, 2005 s. ISBN 80-7336-219-8, s. 114.

⁶³ NOVOTNÝ K., KUFNEROVÁ Z., *Člověk Edvard Beneš*. 1. vyd. Praha: Dita, 2006 s. ISBN 80-85926-43-1, s. 105-106 podle KVAČEK R., *Poslední den. Z dramatického roku 1938*. Praha 1989, s. 23.

⁶⁴ NOVOTNÝ K., KUFNEROVÁ Z., *Člověk Edvard Beneš*. 1. vyd. Praha: Dita, 2006 s. ISBN 80-85926-43-1, s. 105-106 podle OLIVOVÁ V., *Předmluva*. In: BENEŠ E.: *Evropská krize 1938. Pět projevů*. Vyd. OLIVOVÁ V. A NOVOTNÝ K., Praha 2003, s. 16.

Ještě téhož dne adresoval francouzské a anglické vládě roztrpčené varování. V roce 1938 prožíval Edvard Beneš nejtíživější okamžiky svojí dosavadní politické kariéry.⁶⁵ V kritických mnichovských dnech se Československo ocitlo v naprosté mezinárodní izolaci. Jeho jedinou alternativou v případě odmítnutí mnichovského velmocenského diktátu byla izolovaná válka proti mnohem silnějším nacistickému Německu, podporovanému Maďarskem a Polskem, které vůči Československu také předložily své územní požadavky.

Obrana nepříteli obklíčené republiky proti této mnohonásobné přesile byla proto zcela nereálná a její porážka by byla neodvratná. Německo si velice přálo, aby Československo mnichovskou dohodu odmítlo a začalo se vojensky bránit, aby mohlo pomocí krvavých masakrů snáze uskutečnit připravený plán na zdecimování a likvidaci českého národa. V důsledku mnichovského ortelu, vyneseného nad Československou republikou, se Edvard Beneš téměř zhroutil. Zdálo se, jako by už neměl obranu proti vypětí a starostem z posledních týdnů, kdy vedl úporný zápas za její záchranu.⁶⁶

Historik Robert Kvaček uvádí: *„Spoléhal nejvíce na sebe, a protože politika a diplomacie mu byla vším, necítil tu přemíru práce jako břemeno. Konferoval, jednal, psal nóty, šifry, neustále telefonoval s Londýnem a Paříží, přijímal vyslance, vedl porady, předsedal schůzím vlády. Od poloviny září mnoho nespál, občas dokonce uléhal oblečen na pohovku vedle pracovny, aby hned slyšel telefon, a také nedbale jedl. Lékař mu předepisoval posilující jídlo, kontroloval jeho zdravotní stav, ale prezident na jeho rady nedal. Potil se únavou, vypadal schváceně, v pracovně však zůstával dlouho do noci.“*⁶⁷

Teď už bylo jenom na československém prezidentovi a Sirového vládě, zda kapitulaci mnichovskou dohodu přijmou, nebo dají přednost válce, v níž by se ocitli zcela izolováni od svých západních spojenců, kteří je hodili nacistům napospas.

⁶⁵ LIŠKA V., *Causa Edvard Beneš*. 1. vyd. Olomouc: Fontána, 2005 s. ISBN 80-7336-219-8, s. 95.

⁶⁶ NOVOTNÝ K., KUFNEROVÁ Z., *Člověk Edvard Beneš*. 1. vyd. Praha: Dita, 2006 s. ISBN 80-85926-43-1, s. 106-108.

⁶⁷ NOVOTNÝ K., KUFNEROVÁ Z., *Člověk Edvard Beneš*. 1. vyd. Praha: Dita, 2006 s. ISBN 80-85926-43-1, s. 108 podle KVAČEK R., *Poslední den. Z dramatického roku 1938*. Praha 1989, s. 23.

Co následovalo, dobře víme. Prezident Beneš i Syrového vláda 30. září 1938 mnichovské ultimátum přijali a stali se tak hrobníky první republiky.

Naivita, nebo důsledek Benešovi téměř již jisté vyčerpanosti? Jakou roli mohlo hrát Československo, obklopené ze všech stran nepřáteli a zbavené svých obranných pevností, v nějaké příští válce? Všichni si chtěli najednou z Československa něco urvat a také to udělali. Byla by válka opravdu tím nejlepším řešením? Kdo ví, možná ano. Šlo by přece jen o jinou alternativu překonání vrcholu vzniklé krize. Otázku je však třeba položit jinak. Jaké by byly následky? Tady už nelze odpovědět jednoznačně. A poněvadž odpověď nebyla nalezena ani tenkrát, dal Beneš přednost kapitulaci. V tomto případě bylo jasné alespoň to, že republika zůstane dál zachována a lid nepocítí hrůzy války. Z tohoto úhlu pohledu bylo rozhodnutí československého prezidenta přijmout mnichovský diktát asi jediné možné. Alespoň z politologického hlediska hodnocení tehdejší vzniklé situace. Většina národa o tom ale přesvědčena nebyla. Lid se domníval, že ho jeho prezident oklamal a zklamal důvěru, kterou do něj vkládal.⁶⁸

4. 5. Důsledky Mnichova

Ztratili jsme 5 milionů obyvatelstva, naše země ztratila větší část svého průmyslu a byla na pokraji ekonomického úpadku. Ztratili jsme asi jednu třetinu svého území, pohraniční opevnění a přirozené hranice. Náš obranný systém tak byl nevratně narušen.⁶⁹

Záhy po podpisu mnichovské dohody nacisté našemu zmrzačenému státu již zcela bez zábran diktovali. Zprávy o nátlaku Berlína, aby se Beneš vzdal úřadu prezidenta republiky, začaly přicházet do Prahy oficiálními i neoficiálními cestami. Tyto zprávy vesměs doprovázené informacemi o nacistických hrozbách, se tu pak v rukou některých politických činitelů a armádních špiček stávaly vnitropolitickým nástrojem, jenž sloužil k nátlaku na prezidentovo odstoupení.⁷⁰

⁶⁸ LIŠKA V., *Causa Edvard Beneš*. 1. vyd. Olomouc: Fontána, 2005 s. ISBN 80-7336-219-8, s. 114-117.

⁶⁹ TOMÁNKOVÁ V., *Seminární práce Mnichov 1938* podle ČELAKOVSKÝ B., *Mnichovská dohoda 1938*, vyd. Tilia, Šenov u Ostravy, 1999.

⁷⁰ NOVOTNÝ K., KUFNEROVÁ Z., *Člověk Edvard Beneš*. 1. vyd. Praha: Dita, 2006 s. ISBN 80-85926-43-1, s. 109.

Dne 5. října 1938 prezident Edvard Beneš oznámil svou abdikaci a ve večerním rozhlasovém projevu se rozloučil se spoluobčany. V závěru svého projevu na rozloučenou odstupující prezident uvedl: *Končím výrazem opravdového přesvědčení, výrazem své hluboké víry ve věčnou sílu a pevnost našeho národa, v jeho energii, houževnatost, vytrvalost, a hlavně v jeho víru v ideály lidskosti, v ideály svobody, práva a spravedlnosti, za něž tolikrát bojoval, za něž tolikrát trpěl a s nimiž znovu vždycky zvítězil. I já jsem pro ně bojoval. A zůstanu jim věren.*⁷¹ Tato slova odcházejícího spoluzakladatele státu možná někomu připomínala pouhé osobní vyznání, bylo to však ve skutečnosti zastřené oznámení dalšího zápasu, o němž Edvard Beneš věděl, že se neodvratně blíží.

Edvard Beneš dne 22. října 1938 opustil vlast a odjel do Londýna. K abdikaci donucený československý prezident byl tehdy ze zmrzačeného, formálně však dosud samostatného státu de facto Němci vyhnán.⁷²

Edvard Beneš nesl svou porážku velmi těžce. A ještě horší bylo pro něj pomyšlení, že národ z kapitulace viní především jeho. Nelze se tomu divit. Byl to právě on, kdo na sebe vzal hlavní odpovědnost za přijetí mnichovského diktátu a jako vrchní velitel armády se poddal rozhodnutí čtyř nejsilnějších evropských mocností. Byl přesvědčen, že konal správně. Zachránil svůj národ i zemi před zničením. Nešlo jen o vojenské aspekty celé věci. Jednalo se především o obyvatelstvo, jehož ztráty na životech by byly zřejmě největší. Nacisté totiž vyhrožovali hlavně masivním bombardováním československého vnitrozemí. Mnichov však na druhé straně znamenal ztrátu domovů pro desetitisíce Čechů v pohraničí, které tak snadným vítězstvím opojení henleinovci vyháněli ze sudet pryč. Pravdou ale zůstává, že Edvard Beneš opustil republiku do emigrace v okamžiku, kdy se celý národ musel s tíživými následky ztráty podstatných částí svého území těžce vyrovnávat.

⁷¹ NOVOTNÝ K., KUFNEROVÁ Z., *Člověk Edvard Beneš*. 1. vyd. Praha: Dita, 2006 s. ISBN 80-85926-43-1, s. 110 podle BENEŠ E., *Evropská krize 1938*. s. 35.

⁷² NOVOTNÝ K., KUFNEROVÁ Z., *Člověk Edvard Beneš*. 1. vyd. Praha: Dita, 2006 s. ISBN 80-85926-43-1, s. 110-111.

Ať už byl Beneš pod jakýmkoli politickým tlakem ze strany vlády, či Němců, kteří ho v okleštěné republice nechtěli, mohl tento svůj krok přece jenom oddálit a podílet se na odstraňování důsledků pohromy, do které byl celý národ vržen. A ať už to bylo jakkoli, on sám se této tragédie svou politikou spoluúčastnil.

Podle některých se prý zachoval po Mnichovu jako politický profesionál, který ví, kdy odejít ze scény. Jenomže na druhé straně mu už stejně nic jiného nezbývalo. To, co léta pomáhal jako přesvědčený demokrat budovat, se teď ocitlo v troskách. Přijetím mnichovského ultimátu vlastně pošlapal i sám sebe a tohoto traumatu se už nikdy nezbavil.

Edvard Beneš tři týdny po Mnichovu opouští svou vlast, jež se vydala směrem, který už nebyl jeho. Kam asi nová cesta československého exprezidenta zavede? Na to dají jasnou odpověď už následující roky. Jedno však ví už teď. Zachránil zemi i její lid před válečnou pohromou a teprve budoucnost odhalí, zda učinil správně.⁷³

⁷³LIŠKA V., *Causa Edvard Beneš*. 1. vyd. Olomouc: Fontána, 2005 s. ISBN 80-7336-219-8, s. 122-123.

5. Okupace Československa

5. 1. Socio-hospodářsko-politická situace před okupací

Na konci třicátých let nebezpečně stoupala agresivita nacistického Německa. Konrád Henlein v čele Sudetoněmecké strany stupňoval požadavky na připojení k německé říši a 24. dubna 1938 je vyhlásil na stranickém sjezdu v Karlových Varech. Dne 23. září 1938 Československo mobilizovalo své branné síly, 30. září 1938 prezident republiky Edvard Beneš přijal podmínky Mnichovského diktátu a československé vojsko muselo ustoupit. V říjnu a listopadu 1938 následovali územní požadavky Polska a Maďarska. Československá republika ztratila asi 41600 km² s pěti miliony obyvatel, z toho 1,25 milionů Čechů a Slováků. Ztracena byla rovněž příhraniční ložiska černého a hnědého uhlí, značná část lehkého a potravinářského průmyslu, došlo k úbytku úrodné zemědělské půdy na jižní Moravě a Slovensku. Hlavní dopravní tepny byly přerušeny, což vedlo k omezení zahraničního obchodu. Od listopadu 1938 zněl oficiální název státu Česko-Slovensko. Odstoupená území byla postupně podřizována říšskoněmecké správě. Období tzv. Druhé republiky trvalo jen několik měsíců, od Mnichovského diktátu do 15. března 1939.⁷⁴

Bylo jasné, že pro bývalého prezidenta v nových poměrech není místo. Druhá republika se vyvíjela v autoritativní národní stát. Minulý režim selhal – a na jeho představitele se začalo z mnoha stran velmi nevybíravě útočit. Předznamenalo to kampaň, která byla proti Benešovi později šest let vedena nacisty a v níž byl označován za sluhu tu Židů a tu komunistů. Kampaň, která leckdy sahala až k dosti bizarním prostředkům (např. přetištění Benešových juvenilí z Práva lidu z roku 1906 i s pravopisnými chybami) a jejíž podstatu lze vyjádřit jedním slovem, dobovým heslem: „Odbenešit!“⁷⁵

⁷⁴ SEMOTANOVÁ E., *Česko Ottův historický atlas*. 1. vyd. Praha: Ottovo nakladatelství, 2007 s. 978-80-7360-577-5. s. 330.

⁷⁵ BRITSKÉ LISTY: *Edvard Beneš* [online]. 2000 [CIT. 28. února 2010]. Dostupný z WWW: <http://blisty.cz>

Edvard Beneš co nejrychleji emigroval. Už 22. září 1938 odletěl do Velké Británie. Odešel s vědomím, že se blíží nový celoevropský nebo ještě spíše celosvětový konflikt. Před vypuknutím konfliktu ale nechtěl ztěžovat situaci lidí, kteří zůstali doma, včetně nového prezidenta Emila Háchy, jehož volbu přivítal. Ještě předtím ale během letního semestru roku 1939 přednášel na univerzitě v Chicagu. Tyto jeho přednášky se staly základem pro jeho nejznámější knihu, *Demokracie dnes a zítra*.⁷⁶

5. 2. 15. březen 1939

V tragických událostech československého podzimu 1938 Edvard Beneš právem spatřoval svou první velkou životní prohru. Viděl, že se začala hroutit stavba svobodného demokratického státu, který spolu s Tomášem Garrigueem Masarykem zakládal a který ho po dvě desetiletí jako ministr zahraničí a poté jako prezident republiky pomáhal budovat. Toto Benešovo „mnichovské trauma“, vědomí dějinné odpovědnosti za událost, které jen z části mohl svým rozhodnutím ovlivnit, se stalo motorem veškerého jeho úsilí o „odčinění Mnichova“.⁷⁷

30. listopadu 1938 byl novým prezidentem republiky zvolen právník Emil Hácha, právě penzionovaný předseda Nejvyššího správního soudu. Šestašedesátiletý Hácha zpočátku o funkci hlavy státu vůbec nestál a byl nenadálou nabídkou překvapen. Měl však jednu zásadní výhodu. Nebyl spjatý s žádnou politickou stranou. Ani nacisté neměli proti Háchovi vážnější výhrady. Byl pro ne jen slabošským starcem, s nímž bude snadné manipulovat a takový člověk jim vlastně vyhovoval. I Edvard Beneš Háchovu volbu uznal a zaslal mu z emigrace blahopřejný dopis, v němž novému prezidentovi gratuloval ke zvolení a přál mu hodně zdaru v jeho práci v tak těžké době.⁷⁸

⁷⁶ BRITSKÉ LISTY: *Edvard Beneš* [online]. 2000 [CIT. 28. února 2010]. Dostupný z WWW: <http://blisty.cz>

⁷⁷ NOVOTNÝ K., KUFNEROVÁ Z., *Člověk Edvard Beneš*. 1. vyd. Praha: Dita, 2006 s. ISBN 80-85926-43-1, s. 113.

⁷⁸ LIŠKA V., *Causa Edvard Beneš*. 1. vyd. Olomouc: Fontána, 2005 s. ISBN 80-7336-219-8, s. 128.

Adolf Hitler, vítěz z Mnichova se od října 1938 stal také pánem nad životem a smrtí československého státu, devastovaného územně, hospodářsky i politicky. V zápase s Československem přinesl Mnichov Hitlerovi sice jen "půl" vítězství, ale byla to ta významnější polovina. Nemínil se s ní spokojit. Napětí houstlo začátkem března 1939, kdy Hitler přistoupil ke konečné likvidaci Česko-Slovenska. Nástrojem jeho rozbití se měli stát slovenští luďáčtí separatisté, s nimiž začali různí emisaři z Berlína vyjednávat o vyhlášení samostatného slovenského státu.⁷⁹

Hácha pod tlakem slovenských politických představitelů nakonec povolil na 14. března 1939 svolání slovenského zemského parlamentu, který rozhodl o vyhlášení samostatného slovenského státu. Tomuto rozhodnutí přecházela návštěva Josefa Tisa v Berlíně u Hitlera, který dal Slovákům na vybranou. Buď vyhlásí svůj stát a dovrší definitivní rozbití Česko-Slovenska, nebo nechá Slováky na holičkách, aby jejich území obsadili Maďaři, kteří se dovolávali starých historických práv na Horní Uhry. Němci tak, či onak obsadí české země, ale v případě vyhlášení slovenského státu mohou Slováci počítat s podporou i ochranou Třetí říše.

14. března byl do Berlína k Hitlerovi pozván i prezident Hácha, kterému oznámili, že německý wehrmacht příštího dne napochoduje do vnitrozemí Čech a Moravy. Od Háchy se ultimativně požadovalo jediné. Aby Beranova vláda zajistila hladký průběh nacistické anexe a prezident podepsal již připravený dokument, že odsun českého národa v nastalé krizi vkládá do Hitlerových rukou.

Hácha váhal a dokonce se pod tímto hanebným nátlakem zhroutil. Němci vyhrožovali intenzivním bombardováním českých měst pro případ vojenského odporu, který by byl stejně sebevražedný. Nakonec Hácha podepsal s vědomím, že tak uchrání celý národ od nejhoršího. Toto zdůrazňoval před půl rokem i Edvard Beneš, když podepisoval mnichovskou kapitulaci. Teď ovšem Háchovo konání příkře odsoudil. Československý exprezident v exilu rychle zapomínal, nebo raději vzpomínat nechtěl.

⁷⁹ ARCHIV.RADIO: *Březen 1939* [online]. 1999 [CIT. 10. února 2010]. Dostupný z WWW: <http://archiv.radio.cz>

15. března 1939 byl osud tzv. „druhé republiky“ zpečetěn. Vojenské jednotky v českých zemích dostaly rozkaz, že německým okupačním vojskům nemají klást odpor. Pomnichovské Česko-Slovensko přestalo existovat. Němci se v kolonách valili do českého vnitrozemí rychle a nezadržitelně. Kolem devatenácté hodiny přijel do obsazené Prahy sám Hitler, aby zde podepsal výnos o vzniku protektorátu Čechy a Morava. Německý vůdce přijel dokonce dříve, než se zdrcený československý prezident stačil z Berlína opožděným vlakem vrátit. Nacistický diktátor byl nadmíru spokojen. Měl totiž v rukou Háchou podepsaný dokument, z něhož vyplývalo, že vojenský zásah v českých zemích byl vlastně proveden na žádost českých vládních činitelů i prezidenta teď již neexistující pomnichovské republiky.⁸⁰

5. 3. Benešova exilová vláda V Londýně 1939- 1945

Pro Edvarda Beneše znamenal 15. březen 1939 bod obratu, ve který tolik doufal. Nacistickou okupaci českých zemí totiž s jeho jménem nemohl nikdo spojovat. Naštěstí pro něho byla už dílem jiných. Vyhlášení protektorátu Čechy a Morava tak měnilo jeho dosavadní situaci. Edvarda Beneše zastihla zpráva o nacistické okupaci českých zemí v USA, kam v únoru 1939 přijel z Anglie na popud Jana Masaryka, který mu k jeho pobytu připravil vše potřebné. Od samotného počátku Benešovy emigrace patřil právě tento přední československý diplomat a syn bývalého prezidenta T. G. Masaryka mezi exprezidentovy nejbližší spolupracovníky. Nyní přišla chvíle, na kterou Edvard Beneš tolik čekal. Kvůli nacistické okupaci Čech a Moravy se již necítil být svázán slibem, že se nebude nijak vměšovat do záležitostí pomnichovské republiky, neboť ta již přestala existovat.⁸¹

Rodí se nový československý odboj v zahraničí, ačkoli ho Evropa ještě neuznává. Pro Západ je Edvard Beneš stále jen soukromou osobou, ale to se za nějaký čas změní, protože Hitler napadne Polsko a rozpoutá očekávanou evropskou a posléze i světovou válku, kterou československý prezident předvídal. To už byl Beneš zpět v Anglii a jeho kredit tu začal pomalu ale jistě narůstat. Britští politikové si začnou uvědomovat, že ten malý muž, který byl ještě před rokem v čele suverénní a dnes

⁸⁰ LIŠKA V., *Causa Edvard Beneš*. 1. vyd. Olomouc: Fontána, 2005 s. ISBN 80-7336-219-8, s. 134 -135.

⁸¹ LIŠKA V., *Causa Edvard Beneš*. 1. vyd. Olomouc: Fontána, 2005 s. ISBN 80-7336-219-8, s. 135-136.

zrazené a okupované země, měl pravdu, když před Hitlerem všechny varoval. Není pochyb o tom, že jedním z hlavních motivů Benešovy odbojové činnosti v exilu za druhé světové války byla jeho snaha po odčinění Mnichova. Mnichovskou kapitulaci on sám pociťoval jako temný stín na svojí politické kariéře, což velmi těžce nesl.⁸²

Začala druhá světová válka a rozdílnost postojů k přijetí Mnichova musela jít stranou proti strategickému záměru, kterým byla porážka nacismu a obnova svobodného Československa. Beneš v této době lidi kolem sebe hodnotil nikoli podle názorových postojů na to, co bylo, nýbrž podle jejich odborných schopností a míry odhodlání přispět jako on k odčinění mnichovanství a jeho důsledků. To svědčí o jeho obrovském politickém pragmatismu i schopnostech hodnotit a plánovat politiku zcela účelově, neboť k vítězství nad Hitlerem byl každý prostředek dobrý. Zde nešlo již jenom o diplomacii, ale v sázce bylo přežití českého národa, což si Edvard Beneš dobře uvědomoval.⁸³

Beneš včas a vcelku správně rozeznal, že poválečné Československo se ocitne na pomyslné hranici mezi Sovětským svazem a západními demokraciemi a dospěl k závěru, že vytvoření nového bezpečnostního systému se bez spolupráce se Sovětským svazem neobejde. Britský postoj k připravované československo-sovětské smlouvě o přátelství a poválečné spolupráci byl rezervovaný až odmítavý. Angličané chtěli opřít svou poválečnou politiku o zásadu kolektivní bezpečnosti a nikoli o nějaké dvoustranné dohody. Ale když viděli, že Sověti o smlouvu s Benešem stojí, nemohli ji ani jedné straně zakazovat. Rusové byli přece tou dobou jejich důležitými spojenci proti Hitlerovi. Exilovou vládu nakonec Beneš o nutnosti uzavření smlouvy se Stalinem přesvědčil, byť bylo přijato rozhodnutí o její ratifikaci na pouhých pět let. Dne 12. prosince 1943 byla smlouva v Moskvě podepsána a Stalin prý byl velice přívětivý a schválil československému prezidentovi všechny jeho návrhy. Jenom v jedné věci Beneš ustoupil. Smlouvu podepsal nikoli na pět, ale na dvacet let. Edvard Beneš tak opět jednal svévolně bez toho, že by tuto změnu s kýmkoli z členů exilové vlády prokonzultoval. Postavil je zkrátka před hotovou věc.⁸⁴

⁸² LIŠKA V., *Causa Edvard Beneš*. 1. vyd. Olomouc: Fontána, 2005 s. ISBN 80-7336-219-8, s. 136-138.

⁸³ LIŠKA V., *Causa Edvard Beneš*. 1. vyd. Olomouc: Fontána, 2005 s. ISBN 80-7336-219-8, s. 139.

⁸⁴ LIŠKA V., *Causa Edvard Beneš*. 1. vyd. Olomouc: Fontána, 2005 s. ISBN 80-7336-219-8, s. 147.

Tato československo-sovětská smlouva zaručovala poválečné republice její vnější bezpečnost a nevměšování do vnitřních záležitostí. Zároveň bylo dohodnuto, že oba státy nebudou s nikým uzavírat spojení, které by jedné či druhé straně nevyhovovalo, nebo poškozovalo jeho zájmy. Edvard Beneš byl nadšen. Z právě uzavřené dohody totiž jasně vyplývalo, že Sověti nebudou po válce zasahovat do vnitropolitického uspořádání Československa. To znamenalo, že i v případě, že by české země Slovensko a Podkarpatská Rus osvobodila ruská armáda, budou státní záležitosti řízeny domácími politiky bez jakéhokoli sovětského vměšování. Že tomu tak posléze nebylo, dokládá fakt poválečného připojení Podkarpatské Rusi k Sovětskému svazu, kde se mocenský vliv sovětských vojsk zcela zřetelně projevil, a Benešovi nezbylo, než Stalinovo přání, připojit Zakarpatskou Rus k jeho říši, akceptovat.⁸⁵

V kontextu s tím, co se po válce u nás odehrávalo, bylo uzavření československo-sovětské smlouvy z roku 1943 vlastně jen dalším Benešovým osudným omylem. On sám byl natolik uchvácen Stalinem a jeho přátelskou ochotou vyjít mu ve všem vstříc, že zapomněl, jakého má před sebou krutého diktátora. Beneš prostě Rusům věřil. Naivně uvěřil tomu, že ho chápou jako rovnocenného partnera, Koneckonců, i oni, stejně jako západní spojenci, prohlásili Mnichov od počátku za neplatný, což bylo pro Beneše ono definitivní odčinění mnichovské hanby a ponížení, jak o to již několik let usiloval.

5. 4. Protektorátním tempem 1939 - 1942

Ještě v březnu 1939 je samotným Adolfem Hitlerem jmenován a pověřen Konstantin von Neurath prvním protektorem pro Čechy a Moravu. Jako říšský protektor nese Konstantin von Neurath zodpovědnost za nastolení nacistických zákonů v českých zemích, za pronásledování židovského obyvatelstva, za zavření českých vysokých škol po demonstracích z listopadu roku 1939 a za počátky snah o germanizaci českých zemí – von Neurathova činnost je ale i přes svoji povahu považována K. H. Frankem

⁸⁵ LIŠKA V., *Causa Edvard Beneš*. 1. vyd. Olomouc: Fontána, 2005 s. ISBN 80-7336-219-8, s. 148-149.

⁸⁶ LIŠKA V., *Causa Edvard Beneš*. 1. vyd. Olomouc: Fontána, 2005 s. ISBN 80-7336-219-8, s. 150.

a A. Hitlerem za umírněnou, je mu vytýkána především jeho mírnost ve vztahu k protektorátnímu prezidentovi E. Háchovi a předsedovi vlády A. Eliášovi. V roce 1941 je pak von Neurath donucen svůj úřad formálně ze zdravotních důvodů opustit.

Jeho místo zaujímá Reinhard Hendrich, který je 21. září roku 1941 po odstoupení dosavadního říšského protektora von Neuratha jmenován zastupujícím říšským protektorem pro Protektorát Čechy a Morava. Reinhard Heydrich (celým jménem Reinhard Eugen Tristan Heydrich), německý policejní generál, Obergruppenführer SS (vrchní velitel SS) a jeden z exponentů německého nacistického režimu.⁸⁷

Heydrich ihned po svém přiletu začal realizovat plán, jehož cílem byla likvidace odbojového hnutí v českých zemích, užší připoutání českého prostoru k německé říši a jeho germanizace a likvidace národní inteligence. Již 27. září byl v odpoledních hodinách zatčen ministerský předseda Alois Eliáš a 19. června 1942 byl popraven zastřelením a v den nástupu vyhlásil R. Heydrich civilní výjimečný stav na území oberlandrátů (regionální správní orgány) Praha, Brno, Moravská Ostrava, Olomouc, Kladno a Hradec Králové. Rychlost a brutalita Heydrichových opatření, zejména vyhlášení stanného práva, zatýkání tisíců českých lidí, zřízení stanných soudů a okamžité provádění prvních poprav, vyvolalo mezi obyvatelstvem protektorátu ovzduší strachu a hrůzy.⁸⁸

Atentát na Heydricha byl diktován především Benešovou snahou zviditelnit v očích spojeneckých mocností domácí hnutí odporu na jedné straně a význam československé odbojové centrály v Londýně na straně druhé. Edvard Beneš byl přesvědčen, že atentát podnítí v protektorátu doslova celonárodní odpor proti okupantům a posílí dál aktivity domácího odboje. Jeho stanovisko bylo jasné. Je válka a v ní se musejí přinášet oběti. Československý exilový prezident věděl, že ti, kdo atentát provedou, jdou na smrt. Jejich návrat do Anglie byl takřka nemožný a šance na přežití, i kdyby se poté skrývali minimální. Zároveň z důvodu utajení celé akce byli k provedení

⁸⁷ ŽIVOTOPISYONLINE: *Reinhard Heydrich* [online]. 1997 [CIT. 10. února 2010]. Dostupný z WWW: <http://zivotopisyonline.cz>

⁸⁸ ALTERMEDIA: *Operace Anthropoid* [online]. 1999 [CIT. 10. února 2010]. Dostupný z WWW: <http://altermedia.cz>

atentátu vybráni pouze dva poddůstojníci, cvičení v Británii – Jan Kubiš a Josef Gabčík. Krycí název celé operace zněl ANTHROPOID.⁸⁹

Je až neuvěřitelné, že se Gabčík s Kubišem pohybovali v protektorátu řadu měsíců, aniž na sebe upozornili gestapo, či SD (bezpečnostní služba SS). Ze všech parašutistů, které spojenecké letouny vysadily na území protektorátu, se jich konce války dočkala asi jen pětina. Jejich úkoly měli povětšinou zpravodajský charakter, ale u Gabčíka a Kubiše to bylo jiné. Ti měli jediný úkol – zabít Heydricha.

Podle plánu měl Heydricha a jeho řidiče zastřelit Gabčík, Kubiš zůstal v záloze. Jejich zdejší stateční pomocníci jim dávali znamení tak, jak se Heydrich blížil k místu, kde se měl zastavit navždy. Odkrytý mercedes v zatáčce, jak předpokládali, zpomalil. Gabčík vkročil do jízdny dráhy a stiskl spoušť. Avšak zbraň mlčela. Než se Heydrich stačil vzpřímit a vytáhnout pistoli, zasáhl Kubiš, který k autu hodil granát. Poté se oběma podařilo uprchnout. Přes veškerou snahu nacistických lékařů Heydrich atentát nepřežil. Zemřel 4. června 1942.

Jeho prozatímním zástupcem byl jmenován K. H. Frank. Vyhlásil na území druhé stanné právo a začal schvalovat první vraždy. Teror, který okupanti v čele s Frankem rozpoutali, neměl do té doby u nás podoby. Nemůže být pochyb o tom, že Edvard Beneš odvetu nacistů za Heydrichovu smrt podcenil. Nejhrůznějším činem bylo vyhlazení obcí Ležáky a Lidice dne 10. června 1942. Pod záminkou údajného styku dvou zdejších rodin s pachateli atentátu byli zde muži zastřeleni, ženy odvezeny do koncentračních táborů a děti dány k převýchově. Poté byly vypáleny a srovnány ze země. Tato akce vyvolala téměř po celém světě vlnu odporu proti německému fašismu.⁹⁰

Atentát na Heydricha přinesl českému národu jen další nacistický útisk a zhoršení životních podmínek, v nichž se po okupaci ocitl. Po skončení války byl atentát na Heydricha v Československu předmětem řady kritik. Hlavní výtky směřovali k tomu, že o akci nebylo domácí odbojové hnutí předem informováno. To je ale velice diskutabilní. Možnost předčasného prozrazení celé operace by tím nepochybně stoupla.

⁸⁹ LIŠKA V., *Causa Edvard Beneš*. 1. vyd. Olomouc: Fontána, 2005 s. ISBN 80-7336-219-8, s. 154 -163.

⁹⁰ ALTERMEDIA: *Operace Anthropoid* [online]. 199 [CIT. 10. února 2010]. Dostupný z WWW: <http://altermedia.cz>

Český odboj byl v protektorátu značně infiltrován provokatéry a udavači gestapa a navíc bylo pravděpodobné, že by atentát na zastupujícího říšského protektora představitelé domácího odboje odmítli právě z důvodů následných nacistických represí. Utajení celé akce (atentát na zastupujícího říšského protektora) před domácím hnutím odporu proto bylo správné rozhodnutí.⁹¹

⁹¹ LIŠKA V., *Causa Edvard Beneš*. 1. vyd. Olomouc: Fontána, 2005 s. ISBN 80-7336-219-8, s. 167 -168.

6. Návrat z exilu

6. 1. Politická situace po návratu Edvarda Beneše do ČSR

Československý exilový prezident Edvard Beneš zvažoval již během druhé světové války různé varianty budoucích hranic poválečného Československa. Vycházel přitom z představ koncipovaných pravděpodobně ještě před Mnichovem a pak v době existence druhé republiky. Beneš zamýšlel odstoupit Německu tři oblasti v západních a severních Čechách a ve Slezsku asi s 900 000 obyvateli německé národnosti a další tři malá území v jižních Čechách a na jižní Moravě. Některé oblasti jižního Slovenska měly být postoupeny Maďarsku. Jako kompenzaci považoval Beneš celé Kladsko nebo jeho část podél jihozápadních historických hranic. Válečná a politická situace v Evropě se však měnila a s ní i Benešovy úvahy týkající se předpokládaných československých hranic. V únoru 1945 nový návrh hraničních úprav téměř odpovídal předmnichovským hranicím. Diplomatická jednání v letech 1945-1946, požadující připojení celého Kladska k Československu podobně jako na mírové konferenci roku 1919, se však nesešla s úspěchem. Po druhé světové válce došlo s určitými změnami k obnovení Československa v předmnichovských hranicích, ale bez Podkarpatské Rusi, která se stala podle smlouvy mezi ČSR a SSSR z 29. června 1945 součástí Sovětského svazu – Ukrajinské sovětské socialistické republiky. Roku 1947 převzalo Československo od Maďarska tři obce na pravém břehu Dunaje – Jarovce, Rusovsko, Čunovo – a část katastru obce Rajka, které jsou nyní součástí Bratislavy.⁹²

Život v poválečném Československu se odvíjel v návaznosti na Košický vládní program, přijatý v Košicích 5. dubna 1945. Přinesl hluboké změny ve společném zřízení (zavedení lidově demokratického systému) i v hospodářství. Edvard Beneš podepsal několik prezidentských dekretů, týkajících se např. znárodnění bank, pojišťoven, dvou třetin průmyslu a konfiskace a rozdělení pozemkového majetku Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů. Zahraniční politika se opírala o spojení se Sovětským svazem.⁹³

⁹² SEMOTANOVÁ E., *Česko Ottův historický atlas*. 1. vyd. Praha: Ottovo nakladatelství, 2007 s. 978-80-7360-577-5. s. 338.

⁹³ SEMOTANOVÁ E., *Česko Ottův historický atlas*. 1. vyd. Praha: Ottovo nakladatelství, 2007 s. 978-80-7360-577-5. s. 338.

V letech 1945-1946 byl proveden odsun 2,7 milionů občanů německé národnosti kromě protifašisticky smýšlejících obyvatel. Odsun, schválený konferencí vítězných mocností (USA, Velká Británie, SSSR) v Postumipi v srpnu 1945, byl reakcí na vývoj politické situace a na zkušenosti s národními menšinami v Československu, ovlivněnými nástupem fašismu. Kromě organizovaného odsunu se vyskytly i případy tzv. divokého odsunu (na 660 000 osob z celkového počtu odsunutých Němců), provázeného útoky na německé občany, čeští obyvatelé území, odstoupených po Mnichovské dohodě Německu, se nedokázali vyrovnat s bezprávím, jemuž byli před Mnichovem a při vyklízení pohraničí vystaveni.⁹⁴

6. 2. Sociální a politická situace

Osamocený a stále více nemocný Emil Hácha po atentátu na Heydricha prožil těžký duševní otřes, hlavně kvůli krutostem vystupňovaného nacistického teroru, kterým na atentát nacisté zareagovali. Od té chvíle se Hácha o nacistech soukromě vyjadřoval jako o zlodějích a vrahích. Heydrichiáda, jak se toto údobí těžkých nacistických represí roku 1942 vžilo do naší novodobé historie, znamenalo zlom v dosavadních poměrech konkrétních vztazích mezi Emilem Háchou a Edvardem Benešem. Ano, všichni se od něj odvrátili, i Beneše, který o něm prohlásil, že zhanobil čest celého národa, a když Háchu těžce nemocného na příkaz nového ministra vnitra Noska uvěznil, mlčel. Bývalý státní prezident byl teď pro Beneše bezcenný. Chtěli ho soudit, ale výsledky byli již zcela zbytečné. Hácha si vůbec na nic nepamatoval. Pár týdnů po svém uvěznění umírá a je pravděpodobné, že vězení jeho konec uspíšilo.⁹⁵

Nová, poválečná doba volala po nových kariérách a marasmu další etapy vyřizování účtů, kdy nešlo jen o spravedlivé potrestání válečných zločinů, udavačů, kolaborantů a dalších nacistických přísluhovačů, jak Edvard Beneš zdůrazňoval ve svých exilových projevech. Šlo o víc. Ve hře byl mocenský zápas o charakter obnovené republiky, kdy bylo od počátku jasné jedno: nový stát se rodil z chaosu a touhy po odplatě za protektorátní tempo, které národ musel prožít. Ano, protektorátní éra byla érou strachu.

⁹⁴ SEMOTANOVÁ E., *Česko Ottův historický atlas*. 1. vyd. Praha: Ottovo nakladatelství, 2007 s. 978-80-7360-577-5. s. 338.

⁹⁵ LIŠKA V., *Causa Edvard Beneš*. 1. vyd. Olomouc: Fontána, 2005 s. ISBN 80-7336-219-8, s. 177-180.

Těch ke všemu odhodlaných strůjců byla hrstka. Teprve když bylo na frontách druhé světové války v Evropě takřka dobojováno, začal český národ opět zdvihat hlavu. Přišlo osvobození a nastal čas zúčtování. Národ procitl ze svého strachu konečně do svobody. Ale s ním procitalo i několik milionů Němců, kteří tu žili a kteří před šesti lety volali po svém návratu do Hitlerovy říše. Pro ně se stala svoboda Čechů noční můrou. A strach se nyní přelil mezi ně a oni věděli, že je nečeká nic dobrého.⁹⁶

O dalším osudu sudetoněmecké národní menšiny, čítající bezmála ke třem milionům lidí, žijících uvnitř osvobozeného Československa, bylo rozhodnuto dávno předtím, než druhá světová válka v Evropě skončila. A pod jejich budoucnost se opět nejvýrazněji podepsal právě Edvard Beneš, který se 16. května 1945 vrátil z londýnského exilu zpět do Prahy, oslavován i nyní těmi, kdo ho před šesti lety označovali bezmála za zrádce a kapitulanta. Nyní z něj byl opět hrdina. Mocensky i politicky byl Mnichov s konečnou platností odčiněn a i spojenecké mocnosti uznali jeho neplatnost. Nacisté byli poraženi a na sudetské Němce se pohlíželo jako na vlastizrádce i hlavní viníky uplynulých šesti tragických let, během nichž byl český národ vystaven hitlerovskému útlaku.

Nebylo to však pouze zbavení se strachu, jež celý národ svíral po dobu okupace. Změnilo se také pojetí československé demokracie i celková tvář poválečného režimu. Velice oblíbenou a často používanou tezí je dnes zdůrazňování toho, že změna charakteru československé poválečné demokracie byla docílena především vzestupem politického vlivu komunistů, kteří se chystali krok za krokem k uchopení rozhodující moci ve státě, k čemuž také roku 1948 skutečně došlo. Ale to je pouze část historické pravdy. Politický a mocenský význam komunistů skutečně mocně vzrostl po parlamentních volbách v roce 1946, v nichž KSČ zvítězila, a komunistický vůdce Klement Gottwald se stal předsedou vlády. Ve skutečnosti byl sílící vliv komunistických předáků ale nastartován již za války. Prezident Beneš navíc smlouvou o přátelství a poválečné spolupráci se Sovětským svazem (z 12. 12. 1943) vytyčil novou linii československé zahraniční politiky. Podpisem uvedené smlouvy učinil z komunistů rovnoprávné partnery londýnské exilové vlády. Edvard Beneš tvrdil, že se liberální způsob demokracie přežil a je potřeba nastolit novou „lidovou demokracii“.

⁹⁶ LIŠKA V., *Causa Edvard Beneš*. 1. vyd. Olomouc: Fontána, 2005 s. ISBN 80-7336-219-8, s. 181-183.

Při březnových moskevských jednáních v roce 1945 byli představitelé londýnské exilové vlády zatlačeni do defenzivy a v zásadě se tu projednávaly pouze ty návrhy, s nimiž přišli komunisté. Politické strany, které byly zakázány (hlavně šlo o agrárníky), získaly v posledních předválečných volbách takřka polovinu hlasů všech voličů, což nebylo zanedbatelné, a právě proto nyní „Národní fronta“ likvidovala tuto silnou potenciální opozici. Nekomunistické strany dokonce počítaly s tím, že tito voliči dají hlasy jim, aniž si uvědomovaly, že program „Národní fronty“ je společný jak jim, tak i komunistům, kteří slibovali venkovu novou pozemkovou reformu, a tak získali sympatie značné části bývalých voličů agrární strany.⁹⁷

I prezident Beneš se opájel vidinou nového národního státu, v němž bude proveden veliký sociální převrat. Ještě v květnu 1947 ve svém projevu v Karlových Varech hlásal: „*My jsme museli provést národní revoluci (očistu státu od Němců). Ale přitom jsme si museli vést rozumně, poněvadž jsme si byli vědomi, že po druhé světové válce přijdou také veliké změny hospodářské a sociální, museli jsme pochopit, že svoji politiku musíme dělat tak, abychom svoji revoluci národní spojili s revolucí sociální. Musíme vybudovat harmonickou novou republiku, abychom začali klidný a pokojný režim, náš režim, jak říkáme lidovou demokracii.*“⁹⁸ Náš režim – o rok později to bude již režim komunistický.

Není a nemůže být pochyb o tom, že Benešova ideologie národní a sociální revoluce nahrávala komunistům k přípravě převzetí moci v zemi. Prezidentské dekrety o znárodnění klíčového průmyslu, dekrety o potrestání válečných zločinů, zrádců a kolaborantů, transfer německého obyvatelstva z Československa, to vše byly kroky, které hrály komunistům do karet.⁹⁹

Území Československa představovalo na mapě Evropy jakýsi spojník evropského Východu a Západu a Edvard Beneš cílevědomě usiloval o to, aby jeho země skutečně tuto úlohu v evropské a snad i světové politice hrála. Cílem československé diplomacie bylo mít stejně přátelské vztahy se státy ve východní i západní Evropě.¹⁰⁰

⁹⁷ LIŠKA V., *Causa Edvard Beneš*. 1. vyd. Olomouc: Fontána, 2005 s. ISBN 80-7336-219-8, s. 184-191.

⁹⁸ LIŠKA V., *Causa Edvard Beneš*. 1. vyd. Olomouc: Fontána, 2005 s. ISBN 80-7336-219-8, s. 191.

⁹⁹ LIŠKA V., *Causa Edvard Beneš*. 1. vyd. Olomouc: Fontána, 2005 s. ISBN 80-7336-219-8, s. 184-191.

¹⁰⁰ SBORNÍK STÁNÍ, Edvard Beneš československý a evropský politik. 1. vyd. Praha: 1994, s. 44.

Avšak prezidentův odhad, že by po válce mohlo Československo hrát roli mostu mezi Východem a Západem, stejně jako předpoklad, že se Sovětský svaz po válce začne sblížovat se západními demokraciemi, se však ukázal být jen dalším omylem.

To, co se po osvobození Československa dělo, byl de facto systém regulované, tedy omezené demokracie, na kterém měli však svůj podíl nejenom komunisté, ale i demokratické strany národní fronty. Tato regulovaná demokracie byla výslednicí politických kšeftů těchto stran, v nichž komunisté získali posléze hlavní iniciativu.

Mezníkem střetu demokratických sil a komunistické opozice se opravdu stalo odmítnutí Marshallova plánu v létě 1947.¹⁰¹ Byl to program na obnovu evropského hospodářství po 2. světové válce vyhlášený roku 1947 tehdejším ministrem zahraničí USA Georgem C. Marshalllem. Tento plán se rozhodujícím způsobem podílel na obnově západoevropského, zejména německého hospodářství.¹⁰² Tehdy i prezident Beneš konečně pochopil, že spolupráce s komunisty, ve kterou po dva roky doufal, je nemožná a ustupovat jim nadále by mohlo znamenat ohrožení demokratického vývoje republiky do budoucna. Vývoj věcí směřoval pomalu a jistě k vnitropolitické krizi.

Rok 1947 však také znamenal definitivní spuštění tzv. studené války v mezinárodních vztazích. Američané a další západní mocnosti vyhlásili doktrínu o „zadržování komunismu“, čímž dali najevo své postoje ke stoupajícím Stalinovým snahám hrát ve světové politice rozhodující roli a vytvořit ve střední Evropě sféru vlastního mocenského vlivu přes nově vytvářené komunistické satelitní státy. Stalinův plán do této politicko-mocenské kalkulace zahrnoval i Československo, očištěné od německého živilu. V létě roku 1947 totiž vysídlování Němců skončilo a v Československu již zůstalo jen něco kolem 200 000.¹⁰³

¹⁰¹ LIŠKA V., *Causa Edvard Beneš*. 1. vyd. Olomouc: Fontána, 2005 s. ISBN 80-7336-219-8, s. 192-204.

¹⁰² BUSINESSINFO: *Marshallův plán* [online]. 2005 [CIT. 28. února 2010]. Dostupný z WWW: <http://businessinfo.cz>

¹⁰³ LIŠKA V., *Causa Edvard Beneš*. 1. vyd. Olomouc: Fontána, 2005 s. ISBN 80-7336-219-8, s. 192-204.

Také skončily svou činnost mimořádné soudní tribunály, trestající všechny kategorie zločinů proti republice a českému národu tak, jak to určovali, a vymezovaly příslušné prezidentské dekrety. Výsledkem bylo, že české země ztratily přibližně 2,5 milionů svých bývalých obyvatel, které své odrodilství zpečetili v roce 1938 tím, že odmítli být československými občany, ačkoli předmnichovské Československo vytvořilo dostatečné podmínky k tomu, aby se i německá menšina ztotožnila se všemi ústavními právy, které jim tento stát nabízel. Většina s nadšením, ostatní pak spíše shodou okolností přijala říšskoněmecké občanství, neboť svou vlast viděli v Německu. Po válce byli proto vysídleni většinou právě tam. Sudetoněmečtí Němci se stali plnoprávními občany v obou částech (NSR a NDR) někdejší Německé říše.

Tak byl ukončen a uzavřen jeden ze zásadních vnitropolitických problémů, k jehož vyřešení poválečné Československo razantně přistoupilo – totiž „sudetoněmecké otázky“, která nyní přestala existovat. Problém poválečného odsunu Němců z Československa není brán jen jako historický problém, ale také jako problém politický. Teď se schylovalo ke konečnému vyřešení jiného zásadního vnitropolitického problému a to, kdo získá v Československu rozhodující moc.¹⁰⁴

¹⁰⁴ LIŠKA V., *Causa Edvard Beneš*. 1. vyd. Olomouc: Fontána, 2005 s. ISBN 80-7336-219-8, s. 220-221.

7. Rok 1948

7. 1. Únor 1948

Druhá světová válka a německá okupace podstatně změnilы mezinárodněpolitickou pozici a vnitřní poměry českých zemí i myšlení, hodnotové stupnice a politické postoje několika generací českého národa. Československo se dostalo do sovětské sféry vlivu a tato skutečnost významně posílila postavení a sebevědomí KSČ, jež se hned po válce stala významnou politickou silou a po volbách v květnu 1946 nejsilnější stranou. Přispěla k tomu i nemalá část občanů, kompenzujících své mnichovské a okupační trauma ideovým a politickým posunem „doleva“ a upřímně přijímajících komunistický program. Po první tři poválečné roky probíhal v Československu politický zápas mezi demokratickými silami a KSČ, usilující o získání rozhodující moci ve státě a nastolení totalitního režimu.¹⁰⁵

Tehdejší vůdce československých komunistů Klement Gottwald bývá označován za tyrana, který po únorovém puči roku 1948 rozpoutal v zemi politický teror, kterému padly za oběť desetitisíce občanů v rámci nové „třídní očisty“ lidově-demokratického státu, jenž se ve skutečnosti změnil ve stát totalitní. Vykonstruované soudní procesy, šikanování a další masové nezákonnosti patřily nesporně do arzenálu metod, sloužících upevnění komunistické moci pod záminkou hrozeb protistátních spiknutí a sabotáží. Jedno se však upřít nedá. V letech 1945-1948 se ukázal jako velice vychytralý taktik. Ukázalo se, že v jeho osobě vzešel Edvard Benešovi zdatný politický soupeř, o němž byl československý prezident přesvědčen, že je dobré mít ho na své straně. Gottwald na Beneše působil jako rozvážný politik, vždy připravený pozorně vyslechnout prezidentovy názory a předstírající ochotu ke kompromisům a ústupnosti. V předvolební kampani roku 1946 se komunisté dokonce dovolávali Masarykových ideálů humanismu a demokracie, které hodlají dále rozvíjet. Prohlašovali, že uznávají svobodu svědomí i náboženského vyznání a tvrdili, že plánovitým hospodářstvím bude dosaženo odstranění nezaměstnanosti. Malým a středním soukromým zemědělcům slibovali novou zemědělskou reformu a přerozdělování půdy, což mělo upevnit jejich postavení na venkově. Státní podporu slibovali i živnostníkům. Volali po další etapě

¹⁰⁵ TOMEŠ J., *Encyklopedie českých dějin*. 1. vyd. Praha: Reader's Digest Výběr, s.r.o., 2008 s. ISBN 978-80-86880-65-5, s. 466.

znárodnování, aby na svou stranu získali dělnictvo. Tento populistický program jim nakonec opravdu zaručil vítězství v parlamentních volbách. O pár let později byla většina těchto slibů zapomenuta a nastoupily tvrdé perzekuce proti každému, kdo neprojevoval patřičnou loajalitu s novým režimem, nebo byl podezřelý, že by mohl být i jeho potenciálním odpůrcem. Opět se začala množit udání, opět jakoby na zemi vrhnul svůj stín všudypřítomná strach, tolik známý z období nacistického protektorátu.¹⁰⁶

7. 1. 1. Osudná demise

Současně se vzrůstajícím napětím mezi Sovětským svazem a Západem sílila od léta 1947 i agresivita a mocenské aspirace KSČ, narážející na odpor demokratických politických stran. Vůdčí představitelé československých komunistů si byli vědomi prognóz o možném neúspěchu své strany v příštích parlamentních volbách na jaře 1948, a uvažovali proto o neústavních způsobech likvidace svých politických protivníků a uchvácení veškeré moci. V souvislosti s tím stupňovali od začátku roku 1948 populistické kampaně za další znárodnování průmyslu, jimiž získávali dělnictvo pro své nátlakové akce. Rovněž posilovali své pozice v bezpečnostních složkách (řízených komunistickým ministerstvem vnitra), kterých hodlali využít ke svým mocenským záměrům. Tyto tendence naráželi na odpor vládních nekomunistických stran včetně sociální demokracie, který vyvrcholil poté, co komunistický ministr vnitra V. Nosek provedl začátkem února 1948 personální změny na velitelských místech policejního sboru. Dne 13. 2. 1948 přijala vláda většinou hlasů usnesení, aby realizace rozkazu ministra vnitra byla zastavena. V. Nosek se však za podpory svých stranických kolegů odmítl rozhodnutí vlády podřídit.

Na protest proti tomu podali 20. 2. 1948 místopředsedové vlády a ministři Československé strany národně socialistické (P. Zenkl, H. Ripsa, J. Stránský, P. Drtina), Československé strany lidové (J. Šrámek, F. Hála, A. Procházka, J. Kopecký) a slovenské Demokratické strany (Š. Kočvara, I. Pietor, M. Franek, J. Lichner) prezidentu republiky demisi, předpokládající, že je budou v zápětí následovat i sociálně

¹⁰⁶ LIŠKA V., *Causa Edvard Beneš*. 1. vyd. Olomouc: Fontána, 2005 s. ISBN 80-7336-219-8, s. 221-223.

demokratičtí ministři. Tímto krokem chtěli buď donutit komunisty, aby se podřídili rozhodnutí vlády, anebo vyvolat vládní krizi, která by byla na základě dosud platní prvorepublikové ústavy řešena jmenováním úřednické vlády a vypsáním předčasných voleb, které by pravděpodobně skončili v neprospěch komunistů. Hlavní naděje přitom vkládali v prezidenta Beneše, s nímž o svém postupu předběžně jednali. Nedokázali se však předem dohodnout se sociálními demokraty a jejich podpoře, čili o připojení k demisi. Ti zůstali i nadále ve vládě, která tak měla nadpoloviční většinu. Podlehli též iluzím o komunistické ochotě respektovat tradiční parlamentní pravidla hry a nadto vyvolali konflikt v okamžiku, kdy komunisté drželi ve svých rukou nejdůležitější mocenské nástroje a informační média a mohli se opřít o podporu Sovětského svazu, který již považovala ČSR za součást své velmocenské sféry. Kromě toho nedokázali zmobilizovat ani své stoupence k účinným veřejným akcím a přenechali iniciativu komunistům.¹⁰⁷

7. 1. 2. Převzetí moci komunisty

KSC v čele se zkušenými politickými hráči K. Gottwaldem, A. Zápotockým, R. Slánským a V. Kopeckým a disponujícími masami zapálených straníků využila demise k prudké protiofenzivě, rozpoutala demagogickou kampaň proti odstoupivším ministrům jako „reakčním rozvratníkům“ a důrazně žádala, aby prezident Beneš přijal jejich demisi a na jejich místa jmenoval důvěrníky komunistů z řad nekomunistických stran. Svou sílu a rozhodnost demonstrovala řadou masových akcí (tábor lidu na Staroměstském náměstí 21. 2., sjezd závodních rad 22. 2., jednohodinová generální stávka 24. 2. 1948), a tak zastrašovala demokratickou veřejnost, jež se – s výjimkou studentských demonstrací v Praze 23. a 25. 2. – nezmohla na žádnou výraznější protiakci. Zákulisními manévry dokázali komunisté vyřadit z rozhodování parlament a organizovat rozkladnou vnitřní opozici ve vedoucích orgánech národně socialistické a lidové strany. Kromě toho přistoupili již v průběhu únorových dnů k nelegálním „revolučním“ krokům, jako bylo například zakládání akčních výborů Národní fronty a

¹⁰⁷ TOMEŠ J., *Encyklopedie českých dějin*. 1. vyd. Praha: Reader's Digest Výběr, s.r.o., 2008 s. ISBN 978-80-86880-65-5, s. 466-467.

ozbrojených Lidových milicí, policejní prohlídky v sekretariátech demokratických stran, zatýkaní některých protikomunistických politiků a novinářů apod. Ta této situace prezident Beneš ustoupil masivnímu nátlaku, využívajícímu i hrozby občanské války a sovětské intervence, a 25. 2. 1948 jmenoval novou vládu, nadiktovanou komunisty.¹⁰⁸

V následujících týdnech došlo v politickém a veřejném životě, ve státní správě, v hospodářské i kulturní oblasti k rozsáhlým čistkám, prováděným akčními výbory Národní fronty, stupňovala se perzekuce politických odpůrců a nastaly masové odchody do exilu. Postupnou likvidaci demokratického systému a nastolení totalitního režimu, provázenou další vlnou znárodnování průmyslu a obchodu, symbolizovala abdikace prezidenta Edvarda Beneše (7. 6. 1948) a volba Klementa Gottwalda prezidentem republiky (14. 6. 1948). V důsledku únorového převratu se Československo stalo definitivně sovětským satelitem.¹⁰⁹

7. 1. 3. Převrat či puč?

Únorové události 1948, oslavované v následujících čtyřiceti letech komunisty jako „vítězství československého pracujícího lidu“, nebyly revolucí, ale obratně provedeným státním převratem, který navenek proběhl v mezích ústavní a parlamentní legality. Českoslovenští komunisté si to připisovali jako zásluhu a svoji „únorovou“ taktiku inzerovali jako možný příklad pro západoevropské komunistické strany. Ve skutečnosti KSČ v průběhu převratu použila i nelegálních a násilných praktik a zneužila bezpečnostních složek, a lze předpokládat, že by tyto metody dále rozvinula, pokud by se situace tak rychle nevyvinula v její prospěch. Takový alternativní scénář dobytí moci by odpovídal pojmu puče, jimž bývá často nepřesně nazýván i reálný historický průběh únorových událostí.¹¹⁰

¹⁰⁸ TOMEŠ J., *Encyklopedie českých dějin*. 1. vyd. Praha: Reader's Digest Výběr, s.r.o., 2008 s. ISBN 978-80-86880-65-5, s. 466-467.

¹⁰⁹ TOMEŠ J., *Encyklopedie českých dějin*. 1. vyd. Praha: Reader's Digest Výběr, s.r.o., 2008 s. ISBN 978-80-86880-65-5, s. 467.

¹¹⁰ TOMEŠ J., *Encyklopedie českých dějin*. 1. vyd. Praha: Reader's Digest Výběr, s.r.o., 2008 s. ISBN 978-80-86880-65-5, s. 467.

Osudové důsledky února 1948 v českých dějinách nastolovaly opakovaně otázku, zda byl nevyhnutelný, zda mu nešlo zabránit. Odpověď může být jen hypotetická, ale vzhledem k dobové mezinárodněpolitické situaci, zakotvení Československa v sovětské sféře vlivu, mocenským nástrojům československých komunistů a především vnitropolitické konstelaci, v níž se KSČ těšila upřímné podpoře značné části obyvatelstva, je pravděpodobné, že by ke komunistickému převratu či puči v té či oné podobě stejně došlo.¹¹¹

7. 2. Abdikace prezidenta Edvarda Beneše

Když těžce nemocný Edvard Beneš 2. června 1948 abdikoval, veřejnosti to bylo oznámeno až 7. června 1948. Vláda se sešla v 15 hodin k mimořádné schůzi. Předseda vlády Klement Gottwald oznámil, že se prezident republiky dr. Edvard Beneš listem ze 7. června 1948 vzdal svého úřadu. List prezidenta republiky zní takto:

„Pane předsedo vlády, dne 4. května t. r. oznámil jsem Vám svůj definitivní úmysl resignovati na presidentskou funkci. Prodiskutovali jsme tehdy toto mé rozhodnutí v souvislosti s problémy celkové politické situace, sdělil jsem Vám též, že také lékaři mi doporučují, abych vzal ohled na svůj dnešní zdravotní stav. Odvolávaje se na tento náš rozhovor, prosím Vás, abyste oznámil Národnímu shromáždění mé rozhodnutí a požádal je, aby vzalo laskavě na vědomí moji resignaci na odpovědný úřad, jímž mne jednomyslnou volbou dne 19. června 1946 poctilo. Děkuji mu za jeho důvěru, děkuji za důvěru a lásku lidu, která mi byla vždy nesmírnou posilou a kterou jsem se snažil nezklamat. Přeji všem svým drahým spoluobčanům, jejich odpovědným zástupcům a jejich vládě, aby republika zůstala ušetřena všech pohrom, aby všichni žili a pracovali v snášenlivosti, lásce a odpouštění, svobody přáli a svobody svědomitě užívali. Věřím v dobrého génia našeho lidu a věřím v krásnou budoucnost naší drahé republiky.

Váš Dr. Edvard Beneš¹¹²

¹¹¹ TOMEŠ J., *Encyklopedie českých dějin*. 1. vyd. Praha: Reader's Digest Výběr, s.r.o., 2008 s. ISBN 978-80-86880-65-5, s. 467.

¹¹² PRÁCE, *List revolučního odbojového hnutí*, šéfredaktor Síla J., ročník IV- číslo 133, Praha, úterý 8. června 1948.

7. 3. Zář 1948

Od abdikace neuběhly ani tři měsíce a těžce nemocný Edvard Beneš umírá. V sedm hodin večer v pátek 3. září 1948 se rozezvučel v Sezimově Ústí kostelní zvon. Oznamoval, že zde ve své vile zesnul Edvard Beneš, druhý prezident Československé republiky. Na vile byla ihned po úmrtí, k němuž došlo v 18 hodin 10 minut, vyvěšena smuteční vlajka. Před vchodem do domu vzdávaly mrtvému čest hlídky hradní strážce. A ještě dříve, než v osm hodin dozněl poslední úder zvonu, začali se k vile scházet místní občané přinášející květiny. Zpráva o smrti Edvarda Beneše se bleskově rozšířila. Celá republika se začala halit do smutku. Již v pátek večer a především pak během noci a v časných ranních hodinách následujícího dne byly všude spuštěny státní vlajky na půl žerdi a vyvěšeny smuteční prapory. Československé i smuteční prapory zaplavily okna bytů a výkladní skříně, kde k nim přibýly květinami ověšené busty a fotografie zesnulého.¹¹³

V sobotu 4. září rozhodla vláda o konání státního pohřbu. Jeho součástí byla tryzna v Praze ve středu 8. září a vlastní pohřeb do hrobu v Sezimově Ústí 10. září 1948. Na tyto dny vyhlásila vláda státní smutek. Prezident Gottwald s manželkou zaslali paní Haně Benešové kondolenci, v níž bylo zdůrazněno:¹¹⁴ „*V osobě dr. Edvarda Beneše odchází jedna z nejvýznamnějších postav novodobé historie Československa.*“¹¹⁵

¹¹³ OLIVOVÁ V., ŠUBRTOVÁ A., *Tryzna za Edvarda Beneše*, 1. Vyd. Praha: Společnost Edvarda Beneše, 1998 s. ISBN 80-86107-04-3, s. 7.

¹¹⁴ OLIVOVÁ V., ŠUBRTOVÁ A., *Tryzna za Edvarda Beneše*, 1. Vyd. Praha: Společnost Edvarda Beneše, 1998 s. ISBN 80-86107-04-3, s. 7.

¹¹⁵ OLIVOVÁ V., ŠUBRTOVÁ A., *Tryzna za Edvarda Beneše*, 1. Vyd. Praha: Společnost Edvarda Beneše, 1998 s. ISBN 80-86107-04-3, s. 7 podle *Denní tisk* 4. Zář 1948.

ZÁVĚR

Práce popisuje Edvarda Beneše, jeho politické úspěchy a neúspěchy v domácí a zahraniční politice. Práce ukazuje Edvarda Beneše jako jednu z nejvýznamnějších postav, vedle T. G. Masaryka, novodobé historie Československa.

Práce nastiňuje Beneše jako politika a státníka, poznání Benešovi role v krajně dramatických dějinách, což vše dokládá význam Edvarda Beneše v československé politice. Popisuje výstavbu samostatného demokratického státu po roce 1918 a po Mnichovu roku 1938, stejně jako po boji za jeho obnovu po 15. březnu 1939.

Činnost Edvarda Beneše jako ministra zahraničí vyvrcholila na světové úrovni funkcí předsedy Rady Společnosti národů. Toto považuji jako největší politický úspěch Edvarda Beneše v době první republiky, protože když analyzujeme tuto funkci, tak žádný z českých, ani československých politiků této funkce nedosáhl na světové úrovni až dodnes.

Co se týče působení Dr. Edvarda Beneše v úřadu prezidenta republiky v letech 1937 - 1939 považuji toto období za politickou prohru z několika aspektů. Neubráníl samostatnost Československa a nezabránil vzniku Protektorátu Čech a Moravy a Slovenského štátu. Vedlo ho k tomu několik silných historických momentů. Zrada mocností Francie, Anglie, rozpínavá politika Německa, územní zájmy Maďarska a Polska a nevyzpytatelnost politiky Sovětského Svazu.

Působení Dr. Edvarda Beneše v roce 1948 považuji za druhou politickou prohru pana prezidenta. Byla zásadně ovlivněna koncem druhé světové války a socio-politicko-hospodářskou situací obyvatelstva Československa (volby 1946), smlouvami podepsanými již za druhé světové války (Smlouva o spolupráci mezi Československem a Sovětským Svazem z 12. 12. 1943 a Košický vládní program), sílícím vlivem komunistické strany, naivně-důvěřivým vztahem Edvarda Beneše vůči Klementu Gottwaldovi a zásadním nedocenením silné pozice Stalinského Sovětského Svazu podložených Jaltskou a Postupimskou dohodou. Pan prezident už roku 1948 byl těžce nemocný muž, který by žádným způsobem už nemohl odolat nátlaku Sovětského Svazu a jeho mocensko-politických vlivů.

Práce nám analyzuje celý příběh prvních padesáti let dějin československé republiky, neboť Benešův život a dějiny republiky splývali v jedno.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Literární zdroje

1. BUDINSKÝ L., *Deset prezidentů*. 1. vyd. Praha: Euromedia Group, 2003 s. ISBN 80-242-0966-7
2. DRDA M., JEČMÍNEK V., filmový dokument *Dr. Edvard Beneš život a dílo*. 2005 Media Works s.r.o.
3. HAVLÍČEK F., *Edvard Beneš člověk sociolog, politik*. 1. vyd. Praha: Prospektrum, 1991 s. ISBN 80-85431-20-3
4. LIŠKA V., *Causa Edvard Beneš*. 1. vyd. Olomouc: Fontána, 2005 s. ISBN 80-7336-219-8
5. NOVOTNÝ K., KUFNEROVÁ Z., *Člověk Edvard Beneš*. 1. vyd. Praha: Dita, 2006 s. ISBN 80-85926-43-1
6. OLIVOVÁ V., ŠUBRTOVÁ A., *Tryzna za Edvarda Beneše*, 1. Vyd. Praha: Společnost Edvarda Beneše, 1998 s. ISBN 80-86107-04-3.
7. PRÁCE, *List revolučního odbojového hnutí*, šéfredaktor Síla J., ročník IV- číslo 133, Praha, úterý 8. června 1948
8. SBORNÍK STÁNÍ, *Edvard Beneš československý a evropský politik*. 1. vyd. Praha: 1994
9. SEMOTANOVÁ E., *Česko Ottův historický atlas*. 1. vyd. Praha: Ottovo nakladatelství, 2007 s. 978-80-7360-577-5
10. TOMÁNKOVÁ V., *Seminární práce Mnichov 1938 podle ČELAKOVSKÝ B., Mnichovská dohoda 1938*, vyd. Tilia, Šenov u Ostravy, 1999
11. TOMEŠ J., *Encyklopedie českých dějin*. 1. vyd. Praha: Reader's Digest Výběr, s.r.o., 2008 s. ISBN 978-80-86880-65-5
12. ZEMAN Z., *Edvard Beneš Politický životopis*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 2002 s. ISBN 80-204 0770-7

Elektronické zdroje

1. ALTERMEDIA: *Operace Anthropoid* [online]. 1999 [CIT. 10. února 2010]. Dostupný z WWW: <http://altermedia.cz>
2. ARCHIV.RADIO: *Březen 1939* [online]. 1999 [CIT. 10. února 2010]. Dostupný z WWW: <http://archiv.radio.cz>
3. BRITSKÉ LISTY: *Edvard Beneš* [online]. 2000 [CIT. 28. února 2010]. Dostupný z WWW: <http://blisty.cz>
4. BUSINESSINFO: *Marshallův plán* [online]. 2005 [CIT. 28. února 2010]. Dostupný z WWW: <http://businessinfo.cz>
5. ŽIVOTOPISYONLINE: *Reinhard Heydrich* [online]. 1997 [CIT. 10. února 2010]. Dostupný z WWW: <http://zivotopisyonline.cz>

SEZNAM PŘÍLOH

- I. Text Mnichovského diktátu
- II. Originální fotokopie textu Mnichovského diktátu

PŘÍLOHY

I. Text Mnichovského diktátu

Dohoda uzavřená mezi Německem, Spojeným královstvím, Francií a Itálií v Mnichově 29. září 1938

Mnichov 29. září 1938

Německo, Spojené království, Francie a Itálie se dohodly se zřetelem k dohodě, již už bylo ve věci odstoupení sudetoněmeckého území v zásadě docíleno, na těchto podmínkách a modalitách tohoto odstoupení a na opatřeních z něho vyplývajících a prohlašují, že jsou jednotlivě odpovědné za zajištění kroků nutných k jeho zabezpečení.

1. Vyklizení začne 1. října.
2. Spojené království, Francie a Itálie ujednávají, že se vyklizení území provede do 10. října, a to bez zničení jakýchkoli existujících zařízení, a že je československá vláda odpovědná za to, že se vyklizení provede bez poškození uvedených zařízení.
3. Modality vyklizení stanoví v jednotlivostech mezinárodní výbor složený ze zástupců Německa, Spojeného království, Francie, Itálie a Československa.
4. Etapovitě obsazování převážně německého území německými oddíly začne 1. října. Čtyři části území, označené na přiložené mapě, obsadí německé oddíly v tomto pořadí: Část území označenou I 1. a 2. října, část území označenou II 2. a 3. října, část území označenou III 3., 4. a 5. října, část území označenou IV 6. a 7. října. Zbývající území převážně německého charakteru neprodleně určí shora uvedený mezinárodní výbor a německé oddíly je obsadí do 10. října.
5. Mezinárodní výbor zmíněný v § 3, určí oblasti, v nichž se má konat plebiscit. Tato území obsadí až do ukončení plebiscitu mezinárodní formace. Tým výbor stanoví modalitu, za níž se plebiscit provede, přičemž je třeba pokládat modalitu sárského plebiscitu za základ. Výbor určí rovněž den konání plebiscitu; tento den však nesmí být pozdější než konec listopadu.
6. Konečné vytyčení hranic provede mezinárodní výbor. Tento výbor má právo navrhnout čtyřem mocnostem, Německu, Spojenému království, Francii a Itálii, ve výjimečných případech nepatrné odchylky od přísně etnografického určení oblastí, aby se tyto převedly bez plebiscitu.
7. Předpokládá se opční právo pro přesídlení do odstoupených oblastí a pro vysídlení z nich. Opce musí být uskutečněna do šesti měsíců od okamžiku uzavření této dohody. Podrobnosti opce stanoví německo-československý výbor, uváží postup za účelem usnadnění výměny obyvatelstva a vyjasní zásadní otázky, jež z této výměny vyplynou.

8. Československá vláda propustí ve lhůtě čtyř týdnů ode dne uzavření této dohody z vojenských a policejních sborů všechny sudetské Němce, kteří si toto propuštění přejí. V téže lhůtě propustí československá vláda všechny sudetoněmecké vězně odpykávající si trest na svobodě za politické delikty.

Adolf Hitler
Neville Chamberlain
Mussolini
Ed. Daladier

Dodatek k dohodě

Mnichov 29. září 1938

Vláda Jeho Veličenstva Spojeného království a francouzská vláda se připojily k uvedené dohodě na základě toho, že stojí za nabídkou obsaženou v odstavci 6 anglicko-francouzských návrhů z 19. září, týkajících se mezinárodní záruky nových hranic československého státu proti nevyprovokovanému útoku. Jakmile bude upravena otázka polských a maďarských menšin v Československu, dají Německo a Itálie také záruku Československu.

Adolf Hitler
Neville Chamberlain
Mussolini
Ed. Daladier

Dodatečné prohlášení

Mnichov 29. září 1938

Čtyři přítomní předsedové vlád se shodli na tom, že se výbor předpokládaný v dnešní dohodě bude skládat ze státního tajemníka německého ministerstva zahraničí, velvyslanců Anglie, Francie a Itálie akreditovaných v Berlíně a z jednoho člena, kterého určí československá vláda.

Adolf Hitler
Neville Chamberlain
Mussolini
Ed. Daladier

Dodatečné prohlášení

Mnichov 29. září 1938

Předsedové vlád čtyř mocností prohlašují, že se problém polské a maďarské menšiny v Československu, pokud nebude vyřešen do tří měsíců ujednáním mezi příslušnými vládami, stane předmětem další schůzky zde přítomných šéfů vlád čtyř mocností.

Adolf Hitler
Neville Chamberlain
Mussolini
Ed. Daladier

Dodatečné prohlášení

Mnichov 29. září 1938

Všechny otázky, které se vyskytnou při předávání území, spadají do příslušnosti mezinárodního výboru.

Adolf Hitler
Neville Chamberlain
Mussolini
Ed. Daladier

Německo-anglické prohlášení

30. září 1938

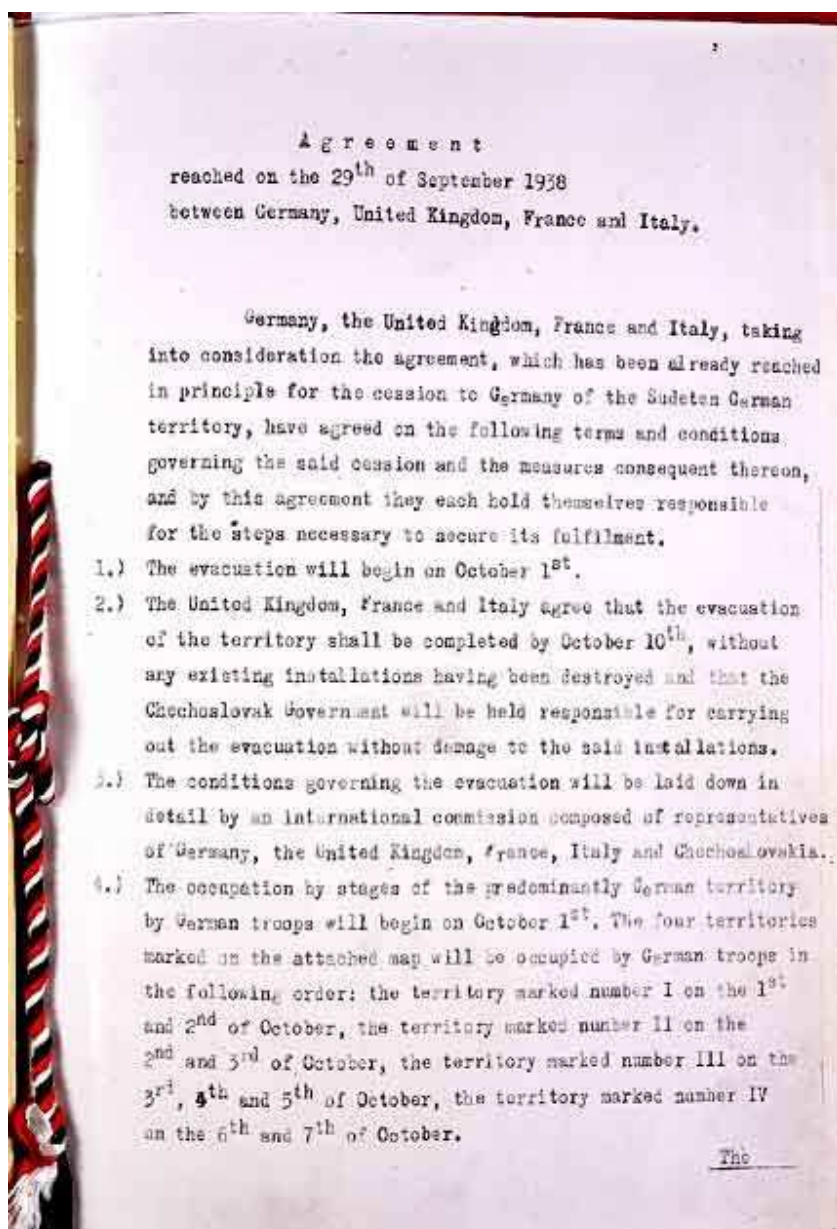
My, německý führer a kancléř a britský ministerský předseda, jsem dnes měli další schůzku a shodli jsme se v poznání, že otázka anglo-německých vztahů má prvořadou důležitost pro obě země a Evropu.

Považujeme dohodu podepsanou včera v noci a anglo-německou dohodu o námořních silách za symboly přání obou našich národů nikdy již nejít do války jeden proti druhému.

Usnesli jsme se, že metoda konzultace bude metodou přijatou u k řešení jakýchkoliv otázek, jež se týkají našich dvou zemí, a jsme odhodláni pokračovat v našem úsilí při odstraňování možných zdrojů ruznic a tím přispět k zajištění míru v Evropě.

Adolf Hitler
Neville Chamberlain

II. Originální fotokopie textu Mnichovského diktátu

The remaining territory of preponderantly German character will be ascertained by the aforesaid international commission forthwith and be occupied by German troops by the 10th of October.

- 5.) The international commission referred to in paragraph 5) will determine the territories in which a plebiscite is to be held. These territories will be occupied by international bodies until the plebiscite has been completed. The same commission will fix the conditions in which the plebiscite is to be held, taking as a basis the conditions of the Saar plebiscite. The commission will also fix a date, not later than the end of November, on which the plebiscite will be held.
- 6.) The final determination of the frontiers will be carried out by the international commission. This commission will also be entitled to recommend to the four Powers Germany, United Kingdom, France and Italy in certain exceptional cases minor modifications in the strictly ethnographical determination of the zones which are to be transferred without plebiscite.
- 7.) There will be a right of option into and out of the transferred territories, the option to be exercised within six months from the date of this agreement. A German-Czechoslovak commission shall determine the details of the option, consider ways of facilitating the transfer of population and settle questions of principle arising out of the said transfer.
- 8.) The Czechoslovak Government will within a period of four weeks from the date of this agreement, release from their military and police forces any Sudeten Germans who may wish to

- 3 -

to be released, and the Czechoslovak Government will within
the same period release Sudeten German prisoners who are serving
terms of imprisonment for political offenses.

Munich, the 29th of September 1938.

Benes
Karel Benes
Munich

Annex to the agreement.

His Majesty's Government in the United Kingdom and the French Government have entered into the above agreement on the basis that they stand by the offer, contained in paragraph 6 of the Anglo-French proposals of September 19th, relating to an international guarantee of the new boundaries of the Czechoslovak State against unprovoked aggression.

When the question of the Polish and Hungarian minorities in Czechoslovakia has been settled, Germany and Italy for their part will give a guarantee to Czechoslovakia.

Munich, the 29th September 1938.

H. Chamberlain
H. Chamberlain
Munich
L. Daladier

The four Heads of Government here present agree that the International Commission provided for in the agreement signed by them to-day, shall consist of the Secretary of State in the German Foreign Office, the British, French and Italian Ambassadors accredited in Berlin, and a representative to be nominated by the Government of Czechoslovakia.

Munich, September 29th, 1938.

[Handwritten signature]
Neville Chamberlain
[Handwritten signature]
Ed. Daladier

Additional Declaration.

The Heads of the Governments of the four Powers declare that the problem of the Polish and Hungarian minorities in Czechoslovakia, if not settled within three months by agreement between the respective governments, shall form the subject of another meeting of the Heads of the Governments of the four Powers here present.

Munich, 29th September, 1938.

By The
Rene Chamberlain
Member
of the
Delegation

Supplementary Declaration

All questions which may arise out of the transfer of the territory shall be considered as coming within the terms of reference to the international commission.

Munich, 29th September 1938.

By *John*
Reith Chamberlain
Munich
Ed Dalaker

Die wortgetreue Übereinstimmung der vorstehenden
Fotokopien mit den im Archiv des Deutschen Auswärtigen
Amtes niedergelegten Urschriften wird hiermit beglaubigt.

Berlin, den 23. Januar 1939.

Altker

Vortragender Legationsrat im Auswärtigen Amt.

ABSTRAKT

BÁRTOVÁ, L. *Politické úspěchy a neúspěchy Dr. E. Beneše v domácí a zahraniční politice: bakalářská práce*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, o. p. s., 2010. 45 s. Vedoucí bakalářské práce Mgr. Štěpán Strnad.

Klíčová slova: Dr. Edvard Beneš, T. G. Masaryk, Československo, Protektorát Čechy a Morava, Mnichov, 1. světová válka, 2. světová válka, září 1938, březen 1939, únor 1948

Práce se zabývá problematikou politických úspěchů a neúspěchů Dr. Edvarda Beneše v domácí a zahraniční politice. Práce zkoumá všechny historické souvislosti před důležitými politickými rozhodnutími.

Práce je členěna do sedmi částí. První část je teoretická, druhá část se věnuje období, než se Edvard Beneš stal prezidentem. Třetí část je věnována funkčnímu období prezidenta československé republiky. Čtvrtá část řeší podrobně Mnichovskou dohodu a všechny její historické souvislosti. Pátá část popisuje okupaci Československa Hitlerovským Německem. Šestá část je věnována návratu Edvarda Beneše z exilu a sedmá část se věnuje roku 1948, zejména měsíci únoru.

Práce řeší historicky poměrně dlouhé období od rozpadu Rakouska-Uherska až po nástup komunismu v Československu, aniž bych si dělala nárok na absolutní pravdu v popisu historie.

ABSTRACT

BÁRTOVÁ, L. *Political successes and failures Dr. E. Benes in the domestic and foreign policy: bachelor thesis*. České Budějovice: The college of European and Regional Studie, o. p. s., 2010. 45 p. Supervisor: Mgr. Štěpán Strnad.

Key words: Dr. Edvard Benes, T. G. Masaryk, Czechoslovakia, Protectorate of Bohemia and Moravia, Munich, World War I, World War II, september 1938, march 1939, february 1948

Work deals with the political successes and failures of Dr. Edvard Benes in the domestic and foreign policy. The work explores all the historical context of the important political decisions.

The work is divided into seven parts. The first part is theoretical, the second part deals with the period before he became president Edvard Benes. The third part is devoted to the mandates of the President of the Czechoslovak Republic. The fourth part deals in detail the Munich Agreement, and all of its historical context. The fifth section describes the occupation of Czechoslovakia by Hitler's Germany. The sixth section is devoted to the return from exile Edvard Benes and the seventh section is devoted to 1948, particularly the month of February.

Work addresses the historically relatively long period since the collapse of Austria-Hungary after the onset of communism in Czechoslovakia without even claimed to absolute truth in the description of history.